ئەنفال... دیدەکی تر و تێگەیشتنێکی تر.. ئیدریس مستەفا ساڵح

بە کورتی:
پوختەی ئەم نوسینە ئەوەیە کە ئەنفال هەر بە تەنها سەدام حسێن و رژێمەکەی بەشدار نین لەگەڵ ئەوەی بکەری سەرەکی ئەو تاوانکاریێن بووە هیزە کوردیەکانی شاخ بەتایبەت بەرپرس و سەرکردەکانیان سەبەبکار و شەریکی ئەو تاوانکاریێن. ئەمە خسوسیەتی ئەنفالە کە جیای دەکاتەوە لە جینۆسایدەکانی میللەتانی تر.

درێژەی باسەکە..
لە مێژە خواستمە بابەتێکی دوور و درێژ بنوسم لەسەر ئەنفال و بە ئەمەش کەرسی تایبەتم لەسەر جینۆسایدەکانی دنیا خوێند کاتێک قوتابی زانکۆ بووم لە دەرەوەی وڵات. دەتوانم بڵێم هەرچی جینۆسایدی سەدەی نوێیە خوێندمان تەنها ئەنفال نەبە چونکە تا ئیستا نەتوانراوە بکرێ بە بابەتێکی ئەکادیمی دەکیومێنترن و لەوەوە بخزێنرێتە ناو دنیای زانکۆ و پەیمانگە و سەنتەرەکانی لەکەینەوەی ستراتیجیەوە. دیارە لە مێژە سەرخەتەکانی خەم دیاری کردووە و هەر دەمەوە بابەتێکی ئەکادیمی بە وەنەی ئەوانەی خوێندمان ئامادە بکەم بڵێم تا ئێستا هەر بڕم نەگونجاوە. ئەم بابەتەی لەرەدا دەیخوێننەوە کە زەرتر سیاسیە، هەندێ ئایدیای سەرەکی منە دەربارەی ئەنفال کە جیاوازترە لە هەموو ئەو وتار و بابەتانەی تاکو ئیستا لەسەر ئەنفال نوسراون.
یەکێک لەو کێشە گەورانەی هەموو هزرێک تیی دەکەوێ ئەوەیە هەر خەریکی گوتنەوە و شیکارکاری شتێ باوکان بێت دەربارەی رووداوەکان. ئەم دیدە زەرتر مەبەستی خەی دەپەکی گەر بتووە لەسەر مەسەلەی جینۆساید تاقی بکەینەوە بەتایبەتتر ئەنفال. لە نەو هەموو ئەو جینۆسایدانەی مێژوودا هیچیان وەک ئەنفال ئەو خاسیەتیان وەرنەگرتووە کە تاوانکاریەکەی بەهەی هەردوو هەزی ناوخێ و هەزی دەرکیەوە رووبدابیت. ناوخێ و دەرکی لەرەدا مەبەستم لەو هەزە خەماڵیەی سەر بە لایەنی ئەنفالکراوەکانێ وەک زمان و رەگەز، هەزە دەرکیەش کە لە دەرەوەی زمان و ناسنامەی میللەتی ئەنفالکراوە و بە ئەنفالچی لە قەڵەم دەدرێ.
تاکو ئیستا سەرجەم باسەکانی لەمەڕ ئەنفال، بە دەوری هەندێ دید و

تێگەیشتنەوەیە کە هزری ڕەخنەگر تینوەتی پێ ناشکێ. تێگەیشتنەکە بە سادەی ئاوهایە کە سەدام ئەنفالی کوردی کردووە چونکە ڕژێمی بەعس ڕژێمێکی فاشستی و دژە کوردبووە و لە مێژیشە خەی بە ئاو تاوانکاریە مێژاسداوە. ئەمە تەنها دیوێکی دیاری لاوازی بابەتەکەیە بەڵام دیوە شاراوە و گرنگەکانی تری ئەنفال کامانەن. بە ئاوەی بتوانین دیدێکی بابەتی بدەینە باسی ئەنفال دەبێ لە کەی هەموو ئاو کەس و هیزانە بکەینەوە کە لاو تاوانکاریدا بوون چ هەزی کوردی شاخ و چ هیزی عێراقی دەوڵەتیی. هەروەها ناشبێ فەرامۆشی ئاو هاوکۆشە ناوچەیی و جیهانیانەی بکەین کە ئاو هەلومەرجیان بە خوڕقاند. بەڵام نزیکترینیان ئاو بکەرانەی مەیدان بوون بەتایبەتی بکەری کوردی. ئاوەی کە ڕوویدا بەرئەنجامی کەمێک سیاسەتی سڕکردایەتیەکی نەزان و لە هەمان کاتیشدا بزان بوو کە ئاو دەخەی بە تاوانکاریەکە خوڕقاند.

دەزانم لەڕدا پرسیارێک قوت دەبێتەوە دەپرسن ڕژێمی بەعس لە مێژ بوو پلانی هەبووە و دوو بەڵگەش دەوترێ. یەکێکیان ئاو سەربازگە و تاوەڕە گەورانەی گەرمیانن کە سەرەتای ساڵانی هەشتاکان دروستکرا؛ دووەمیشیان، ئاو بەڵگانەی ڕژێمی بەعسن کە گوایە هەر بەتەما بوونە ئاو تاوانکاریە بکەن گەر هەزی کوردی شاخ هەبوایە یان نەبوایە. لە ڕاستیدا ئەمە لاوازترین دیدە و بۆچوونە و بگرە لە کەڵ خەکردنەوەیەکە بە گەڵان بە دوای تێگەیشتنێکی بابەتیانەدا.

هیچ هەزێکی سیاسی و فکری و دەوڵەتی چ نەتەوەیی، چ ئاینی، چ قەبیلەگرایی نیە بیرکەی پاوانخوازی تێدا نەبێ و مێژووش ئەمەی سەلماندووە. پاوانخوازیش یان لەسەر داگیرکاری و کزکردن یاخود نەهێشتن و سڕینەوەی ئاوانی تر کار دەکات، بەڵام زەمان و مەکان و مەوداکانی ئاو پاوانخوازیە چیە ئاوە گرنگە لەی تێبگەین. مەودای جینۆسایدەکان لە بڕامبەر کەمینە نەتەوەیی و ڕەگەزی و ئاینی و کەمەڵایەتی و بە هەزەکاندا قەتیس بووەتەوە و هەرواش دەبێ؛ بەڵام، لە مەسەلەی ئەنفالدا هەندێ حسباتی گرنگ دەگەردرێن کە لە هیچ جینۆسایدێکی تردا بوونی نەبووە. ئاماژە بە دوو لەدوانی گرنگ دەدەم بە چوونە ناو ئاو باسەوە کە یەکێکیان لەدوانێکی جیهانیە و ئاوی تریان نەوخەیی کوردیە و هەردووک لەدوانەکە گواهیدەری ئاو دیدەیە کە فکرەی سەرەکی ئەم باباتەیە.

لەدوانە جیهانیەکان

جەنەڕاڵ ڕامیە دالیەر جەنەڕاڵێکی کەنەدیە, ساڵی ١٩٩٤ کە شەڕی ناوخەیی وڵاتی ڕواندای کیشوەری ئەفریقیا ڕوویدا ئاوبەرپرسی گشتی هێزە ئاشتیپارێزکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بوو لاو وڵاتە. بەهەی

کوتنی خوارووی فەکەکەی سەرەک وەزیران کە سەر بە هەزی هوتوکان بوو، هوتوکان کە زەرینەی رواندان شەڕکی خوێناویان بەرپاکرد دژ بە کەمینەی توتسی لە وەتەدا. هوتووی زەرینە پەلاماری توتسی کەمینەیاندا و بە ماوەی ١٠٠ رۆژ شەڕی ناوخۆی بەرپابوو. لەو ١٠٠ رۆژەدا زیاتر لە ٨٠٠ هەزار مرۆڤ قەتڵ و عام کرا کە زەربەیان لە خەڵکی توتسی نەژاد بوون.
جەنەرال ڕەمیە دالیەر کە ئەو سەد رۆژەی کردووەتە پەرتووکێک و دواتر کرا بە فلیمێکی مەزن بە ناوی ئوتێل روواندا، ووسا و ئیستاش دەڵێ سەبەکاری سەرەکی ئەو جینۆسایدە دەستبژێری سیاسی جیهانی بووە کە لە سەرەک و دەوڵەتە زلهێزەکان بەتایبەت ئەمریکا و ئەوروپا بەرجەستە دەبە، بەرپرسی روودانی ئەو جینۆسایدە بوون. ئەو ئیستاش کە لە ژیاندا ماوە و من بەخەم دیتومە و قسەم لەگەڵی هەبووە ئیستاش خەمبارە بەو ڕۆژگارە و کە باسی دەکات خەمێکی قوڵ لە دڵ و دەروونی و هەناسیەوە دێنێدەر. ئەو وەک هەموو بەرپرسە جیهانیەکانی تری وەک ئەمریکا و فەرەنسای نەکرد، کە دوو تاوانباری ئاسەی هەڵیسانی ئەو جینۆسایدەن، روانداى بە جۆ نەهێشت نەک هەر بە جاوی خۆی ئەو کوشتارەی دیت بەڵکو تییدا ژیا بەو هەموو خوێن و کوشتارەی ئەو ٨٠٠ هەزار کەسەوە.
جەنەرال ڕەمیە بەو لێدوانانەی پەیمان دەدا، وەک لە فلیمەکەشدا دیارە، کە ئەمریکا و فەرەنسا لەوە بوون و بەهەی بوونی چەندان ساڵەی ئەوانەوە هەلومەرجێک دروست بوو کە ئاگری تاوانکاریەکە خۆش ببوو کە دەیانتوانی ڕێگری لە بکەن بەوەی بکەونە بینەوە کەچی دەخەکیان بە هەزە تونددڕەوە هوتوییەکانیان بەجێهێشت لە کاتێکدا هەموومان دەمانزانی ئەوانە وەڵات خەڵتانی خوێن دەکەن گەر دەستیان بروات. ئەوە بوو ئەویان کرد کە لە مێژووی تاوانکاریدا بە وێنەیە. بەڵام، دوای چەند ساڵێک روواندا توانیتی ئەو تاوانکاریە گەورەیە تێبپەڕێنێ و هەردوو هەزی نەژاد جیاوازی هوتو و توتسی ئاشت بکاتەوە و وەک جاران شان بە شانی یەک بژین و ئەو دراوسێیانەشی کە کوە و منداڵی یەکتریان کوشت بوو باوەشیان کردەوە بە یەکدا و لە یەکدی خۆش بوون.
ئەم قسانەی جەنەرال ڕەمیە دالیەر پەیمان دەدا کە ئاسەی روودانی هەر جینۆسایدێک ئەوانەن کە لەسەرەوە دەسەاتیان هەیە وەک نوخبەی سیاسی حاکمدارانی مەیدانی جینۆسایدکان هەکاری دووەمن گەر سەیرمیش نەبن و هەکاری یەکەم سەرکرد و بەرپرسکان و هەرکات ململانی و بەرژەوەندیەکانیان کەوتە کەشە ئەوا مرۆڤکانی خوارەوە دەکەنە قوربانی ساغ بوونەوەی کەشکانیان. ئەنفالی کورد نموونەیکی بەرجەستەی ئەو قسانەی جەنەرال ڕەمیەیە کە چۆن سەرکردایەتیەکانی

هەردوو لا بەتایبەت سەرکردایەتی وکردی ئەودەم ئاگری جینۆسایدی ئەنفالیان خۆش کرد تاکو روو بدات و وەک خۆیان دەستن چاوەڕێی هەڵبجەیەکی تریان دەکرد تاکو خۆیانی زیاتر پێ بناسێنن بە دنیای دەرەوە.

لە رووی سیاسی فکریەوە بابەتەکە ئەوەیە کە هەموو هیزێک دەیەوێ باڵا دەستی زیاتری هەبێ و ئەم باڵا دەستیە لەسەر بنەمای کەم کردنەوە و سینەوەی ئەوانی تری کەمینە یاخود بە هەڵکان دەچێتە پێش و لەم پرسەدایە کە قەتڵوعامەکان روودەدەن. لە خودی ئیستادا زۆر دەوڵەت دوو نەخشیان هەیە، نەخشیەکی ڕەسمی و نەخشیەکی نهێنێ لەوانە تورکیا و چین و روسیا. چین و روسیا کە پەیوەندیەکانیان لە ئیستادا لە ترۆپکی خۆیدایە کەچی هەر یەک نەخشەی تایبەتی خۆی هەیە کە هەر یەک بەشێک لە جوگرافی ئەوی تری خزانەتە ناو نەخشە غەیرە ڕەسمیەکەیەوە و ئەو پارچە زەویە بە هی خۆی دەزانێ. لەسەر ئاستی تاک و خێزانیش هەر میللەتە خاک و وڵاتەکەی لە دڵی خۆیدا بە گەورەتر دادەنێ لەوەی لە بەرچاوە و ئەمەش لە قسەکردنی ڕۆژانە و نوسین و تێڕوانینی کەمایەتی و هەندە جار لەدوانەوە دەردەکەوێ. جا ئەم حاڵەتە بگوازرێوە بە حکومەتێکی تاکڕەوی تاک سەرکردەی دکتاتۆر لە ڕۆژهەڵاتی ناوینی بجوکدا بەتایبەت وەک عێراق ئاخۆ دەبێ چۆن بە بەتایبەتتر سەرکردەی هەزی بەناو شەشی چەکداری لە شاخ یەکبینێ چیلکێ و جۆاڵ وەربدنێ شارێ زەردەواکە و دواتر گەر پەیانەوە بدات دەستن خەتای زەردەواکە بوو. لە هەموو خاکێک و شوێنیک شارێ زەردەواە یان زەردزیە هەیە. گەر بەڵایدا نەچی هیچ لە ناکات بەنام کە دارت تەوژن و پەوەی دایت ئەوا .....

لەدوانی جینۆسایدی بەسنی..

چوار پێنج ساڵ پێش ئێستا جینۆسایدی بەسنی باس لە سالانی جینۆسادی خەڵکەکەی خۆی دەکات بە دەست سربیەکانەوە لە دەیەی نەوەدەکانی ڕابردووەوە. لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنیدا دەڵێ سەرکی پێشوتری بەسنیا هەرزەگۆڤین پێ ڕاگەیاندم کە پێلاماری هەندە شوێنی یوئێن و دەسگا جیهانیەکانی تر بدەین لەگەڵ نانەوەی هەرا و زەنایەک لەوەی پێلاماری سربەکانی بەسنە بدەین تاکو ئەوانیش دەسبکەنەوە لە موسڵمانەکانی بەسنە؛ بەتایبەت دەوڵەتی سربیا کە زەرینەی وڵاتن و زۆر تورن لەوەی یوگسلافیایان لە دەست دەچێ یاخود لە دەسچووە و چیتر سەرداری ئەو وڵاتە نەماون روودەوەکی ئاوها ڕوحی تێکیان زیاتر دەوجوونێ ئەوبوو ئەو قەتڵوعامیان کرد زیاتر لە هەشت هەزار موسڵمانی بەسنیان کوشت لە شاری سریبرینیتشا لە ساڵی ١٩٩٥.

ئەوەی جێگای سەرنجی زیاترە ئەوەی ئەو جەنەرالە دەڵێ عەلی عیززەت بیگۆڤیچ پێی گوتم کە ئەمریکاییەکان پێیان ڕاگەیاندووم ئەو کارە بکەین. دەڵێ منیش پێم گوت ئەوە بە ڕاستیتە خەمان بچین بە دەتسی خەمان خەنکەکەی خەمان بخینە بەر فیشەکی مەرگەوە. بیگۆڤیچ پێی گوتبوو بەڵێ دەبێ وابکەین جونکە ئەوە خواستی ئیدارەی بیل کلینتۆنە.

لێدوانی ناوخۆیی کوردی

هەمان ئەو لێدوان و حاڵەت و ڕووداوانەی لەسەرەوە باسمان کردن لە ئێنفالدا بەرجەستەیە بەڵام یەک شت کە ئێنفال لە جینۆسایدی ڕواندا و هەر جینۆسایدێکی تر جیادەکاتەوە ئەویە کە ئێنفال تەنها لەسەر دەستی هەزی دەرەوە (هیزی ڕژێمی بەعس) ڕووی نەدا بەڵکو لەسەر دەستی خودی هیزی کوردی ڕوویدا کە لەو دەمەدا دەسەڵاتدار بوو. بە ئەوەی لە کرێکی بابەتێک تێبگەین هەندی جاران پێوستیت بە بەڵگە نیە و تەنها خودی ڕووداوەکان دەتوانن کەڵک لە ڕاستی حاشاهەڵنەگرت بۆ بخەنە بەردەست. لە ئێنفالدا بەڵگەکان بۆ قەد ڕەوەی ڕووداوەکان بەهێزن بۆ تایبەت بەڵگەکان لە زاری خودی خەتاکارانەوە بۆت ئەم جگە لە یادەوەری ئێنفالکراوان مەبەستم ئەوانەی لە کاتی پرسە و ئێنجامدانی تاوانکاریەکە ڕزگاریان بوو.
مەژووی پەلامار و پاوانخوازیەکان چ لە کۆنەوە تاکو ئیستا جا هەر هیزێک قەوارەیەکی سیاسی یا ئاینی یا کەڵتووری یا نەژدیدابێت ئەوەمان پەدەڵێت کە هەمووی ویست و هەوە و ئیرادەی فراوانبوون و گەورەبوونیان هەبووە و ئەمەش بگومان لەسەر نەمان و سڕینەوەی ئەوانی تر دەبێت جا ئەم فراوانبوون و گەورەبوونە لە پاکتاوکردنی ئەوانەی دەورەبەری خودی خۆیان بوونە کە بەشەم بوونە لە خۆیان چ لە ڕووی زمانەوە بێت یاخود نەژاد و ئاین یاخود جوگرافیاوە بێت. بەپێی ئەو ئیدیعایەی گوایە سەدام و ڕژێمی بەعس هەر ئەو پەلامارە گەورەیان دەدا گەر هەزی پشمەرگە هەبوایە یان نا ئەوا ئاگای لە مەژووی فراوانتری سەرهەڵدان و دروستبوونی ئەو هیزانەی پاکتاوسازیان ئێنجامداوە لە مەژووداء و چاویلکەی مەژوویان تەنها سەدام و ڕژەمەکە دەخوێننەوە. زۆرێک لە پاکتاوسازیەکانی مەژوو نەژادی نەبوون یا ئاینی بوون یاخود جوگرافیایی و قۆرخی دەسەڵاتدارێتی بوون.
ڕاستیەک لە زاری هەمووانەوە...
حزبیە کوردیەکانی ئەو دەم بە تایبەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان کە هەزی یەکەمی ئەو کاتی شاخ بوون و بگرە ڕژەمێکی سەربەخۆ بوون و حوکمی بەشێکی زۆری کوردستانیان دەکرد هەر لە هەبوونی هەزی

سەربازی و باجدانان و دادگا و زیندان و بەیاری کوشتن و لە سەدارەدانەوە تا دەگات بە شەکردنی لەگەڵ هێزە دەوڵەتیەکانی ناوچەکە لەوانە هێزی دەوڵەتی عێراق کە هێرشبەجێ و ئینفالی دێهاتیەکانی کوردستانی کرد. ئەویش لە دەرئەنجامی پێشێل کردنی ئەو گفتوگۆ و دانپێشتنانەی لەگەڵ سەرانی دەوڵەتی عێراقیدا کردبوویان بەتایبەت سەدام حوسێن وەک سەرۆکی وەلات.
بە دەنگ و وێنەی ڤیدیۆیی هەیە کە هەمووییان دەبینن سەرۆکایەتی دەسپێکردنی مفاوەزاتی ساڵی ١٩٨٣-١٩٨٤ سەدام حوسێن بە شێخسی بە خودی جەلال تاڵەبانی گووتووە. وەک لە زاری خیانەوە دەیبێن سەدام حوسێن زۆر ربە موئەدەبانە ئامێی بە تاڵەبانی گوتووە (بەڵێ جەلال تاڵەبانی قسەیەک دەکەم خوانەخواستە خوانەخواستە بە هێرشێی وەرنەگرن، ئەویش ئەویە کە هویادارم دەست تێکەڵاو نەکەن لەگەڵ دوژمنەکانماندا چونکە گەر ئەوە بکەن ئەوا بە هەموو هیزی خەمان لێتان دەدەین.) هەر لە هەمان ساەدا و لە یەکێک لە دانیشتنەکانی تردا عیزەت دووری جێگری سەدام حوسێن بە نەوشیروان مستەفای جێگری جەلال تاڵەبانی وتبوو کاتێک نەوشیروان مستەفا هەرێشێی لەدانی نەوتەکێی کەرکوکی کردبوو بە هیزی سوپای پاسدارانی ئێرانی، عیزەت دووری لە وەامدا پێی گوتبوو: (ئەگەر ئێران بهێنن و لە نەوتەکێی کەرکوک بدەن ئەوا هەرچی دیهاتی دەوربەر هەیە دەیوخنین و خەڵکەکێی راگوێز دەکەین.) عاقڵی سەرکردایەتی کورد ئەوە بوو کە هەردوو ئاگادارکردنەوەکەیان بە فشە وەرگرت. لە لایەک نەوشیروان مستەفا پاسداری هێنا و لە نەوتەکێی کەرکوکیاندا و خێشیان هێاتن. دەرئەنجام زەرەمەندی ئەوە و ئاخیر دێهاتەکانی دەوربەری کەرکوک بوو کە باجی نابەرپرسیارێتی و ناسیاسی بوون و بە هەزری سیاسی ئەو سەرکردایەتیەیاندا.
دوای سێ و چوار ساڵ لەو رووداوە هێرشبەجێ و ئینفال روویاندا. بە پێی یادەوەریەکانی خودی خەیان چەند مانگێک پێش تاوانکاریەکێی ئینفال، ئەفسەرێکی باڵای سوپاسی عێراقی دێتە لای سەرکردایەتی یەکێتی، گوایە ئەفسەرەکە رادەکات بەڵام لەوانەشە بە مەبەستەوە نەردرابێ، نەخشێی پلامارەکانی ئینفالییان پێ نیشان دەدات و ئاگاداریان دەکاتەوە. هەرەوەک پیشێی سیاسی خەیان گومان نەدا بە نەخشەکانی ئەو ئەفسەرە هەنابووی ئەمە جگە لەوێی لە چەندان لاوە دەزانرێ کە سوپاسی عێراقی قسەکێی سەرکەکەیان جێ بەجێ دەکەن کاتێ پێی گوتبوون (بە هێرشە لەم وەر نەگرن بەڵێزینە بەس خوانەخواستە خوانەخواستە دەست لەگەڵ دوژمنەکانمان تێکەڵاو بکەن ئەوا بە هەموو هیز خەمان لێتان دەدەین.) ئەوە بوو سوپاسی عێراق ئینفالی بەسەر هەموو دەشت و دێهاتەکانی کوردستاندا کرد و ئەوانیش وەک بەرزەکی

بانان بۆ دڕچوون و خۆکۆکەیان بۆ شاخاوی سوپای عێراقی بەجێهێشت.

سوپاسگوزاری و لێخۆشبوونی کوردی لەسەر مەرگی ئەنفال...

کاتێک کە هەڵبجە رووبداوە، هەر لە زار و وشەی نوسراوی خەیانەوە دەڵێن سەرکردەی یەکەمی یەکێتی گوتوبووی خۆزگە چەند هەڵبجەیەک رووی دەدات تاوەکو بەناوبگتر بین. بۆیە هەر بە تەنها قوربانی دوو رژێمی شۆڤێنی وەک ئێران و عێراق نەبوو بەڵکو قوربانی ئاو عەقڵ و خولقی خودی سەرکردایەتی کوردی و هیزە جەکدارەکەشی بوو هەر بۆیە دوای چەند سەعاتێک و چەند رۆژێک لە کیمیای بارانەکە ئاوەی ئاو هیزە کوردیە کردبوویان، دەزانم هەندێک دەڵێن ئاوانە چەند کەسێک بوون بەڵام مەسەلەکە ژمارە نیە بەڵکو ئاو عەقڵ و خوڵقیە کە دوای تاوانکاریەکە دەستیان دابووە تاوانکاری تر کە مرۆڤ موچڕکی شەرمی پیدە کاتێک بیاوە باسیان بکات. قەناغی دوای ئەنفاڵ وات لە راپەڕینەوە تاکو ئیستا حازر بەدەستترین بەڵگەیە کە هیزی کوردی ناوخۆیی بەردەوامە لە ئەنفالکردنی نێک هەر پاشماوەی ئەنفالکان بەڵکو هەموو ئاوانشی بەر شاخاوی فیزیکی ئەنفال نەکاوتوون وا لە ئاستە روحیەکەی بەر ئاو شالاوە کاوتوون، ئەنفالی رژێمی بەعس گەر پاکتاوی جەستەیی مرۆی کورد بوو ئاوا ئەنفالی کوردی پاکتاوی روحی مرۆی کوردی کردبە ئامانج و ئەم ئامانجشی چاک پێکاوە بە درێژایی زیاتر لە سێ دەیەی تەواوە.

سوپاسگوزری و لێخۆشبوون و نامەی پشتیوانی بە تاوانیی هەمان سەرکردایەتی شاخ لە جەنەرال و کەسە گەورەکانی بکەرانی ئەنفالی رژێمی بەعس بەڵگەیەکی حاشاهەڵنەگری ئاو راستیەیە کە هێزە کوردیەکانی شاخ بە ئیسلامیەکانیشاوە بەشێک بوون لە تاوانکاری ئەنفال. نامەکانی سەرکردایەتی یەکێتی و پارتی و بزووتنەوەی ئیسلامی بە دێزگا رەسمیەکانی ئاوروپا بە پشتیوانی لە بە تاوانی نزار خەزرەجی لەو ئەنفال هەر بە تەنها نیشانەی بە هزری سیاسی و خاڵی بوونی مەرامی نەتەوەیی نیە لەو تاوانکاریە بەڵکو نیشانەی شەریکبوونینە لەو تاوانکاریە لەگەڵ سەرانی بەعسدا. بۆیە هەر دید و بۆچوون و باس و خواسێک سەرکردایەتی کوردی لەو تاوانە بە بەری بکات ئاوا جگە لەوەی ناکامە و نابابەتی دەبە بەڵکو دەکاوێتە ئەوبەرێیی کە سەبەکار و شەریکی جینساییدی ئەنفال بوون.

ئاستی تیئەری جینساید...

تێگەیشتنی باو ئاوەیە کە جینساید پاکتاوکی رەگەزیە لە لایەن هیزێکی دەرەوەی ئاو نەتەوەیە یان ئاو خەڵکە دەچێتە پشاوە یاخود

لەسەر دەستی هیزەکی زۆرینەی نەژادی یان ئاینی دژ بە کەمینەکی نەژادی یا ئاینی ئەنجام دەدرێ؛ ئامانج لە جینۆسایدکان بریتیە لە پاوانخوازی ئەم پاوانخوازیەش مەرج نیە هەر لە پەلامار بە سەر هەزە غەیرەکان بێت بەڵکو دەکرێ و لە مێژووشدا ئوها دەتسی پیکردووە کە قەتە و عامەکان لە پەلاماری هەزە ناوخەییەکانی خودی خیانەوە دەستی پێکردووە ئینجا بە سەر ئەوانی تر. کرێکی هاوکێشەی جینۆسایدکان لەسەر زۆرینە و کەمینە، بەهێز و بە هەز، غافڵگیر و ناغافڵگیر دروست بووە. ئەو جینۆسایدانەی لە سەردەمی زاڵبوونی سیستەمی لیبرال دیموکراسی واتە هەژمونوی رۆژئاوایی دروست بووە لەوانە جینۆسایدی رواندیەکان، بۆسنیەکان، دارفۆریەکان و تەنانەت کوردیش خاسیەتێکی وەرگرتووە کە لەگەڵ لە کرێکدا لەوانی رابردوو هەمان شتە بەڵام لە رووداندا و هەزە بۆشداربووەکانی تایبەتندیتیکی تری هەیە. هەڵبجە و ئەنفال ئەو جینۆسایدانەن کە خاسیەتی خۆی هەیە. ئایدیای سەرەکی ئەم نوسینە لەسەر ئەو تایبەتمەندێتیەیە.

١٣ی ٤ی ٢٠٢٤

کتێبی " تێگەیشتنێک لە شێوەی سۆشیالیستی " چاپ و بڵاوکراوەو

کتێبی " تێگەیشتنێک لە شێوەی سۆشیالیستی " کەوتە بەردەستی هەموولایەک بە خوێندنەوە و دروستکردنی گفت و گۆی بونیاتنەرانە سەبارەت بەم بابەتە گرنگە .

ئەم کتێبە وەک نمونە و شیوازێکی تازەی کاری هاوبەش لە نێو کۆمۆنیستەکاندا ، بەرهەمی کاری چوار هاوڕێیە : ئەکرەم سەعید ، سامان کەریم ، ئاسۆ کەمال و گۆنا سەعید .

سەرەتای ئەم کارە بە بریارێکی هاوبەش دەستی پێکرد سەبارەت بە گرنگی پێکەوە کارکردن و هەوڵدان بۆ بەرهەمهێنانی بابەتی فکری و سیاسی لەسەر پرسە گرنگەکانی پێویست بە خەباتی کۆمۆنیستی و

بزوتنەوەی کرێکاری .. ئەم یەکەم بڕەمی هاوبەشمانە …
کتێبی " تێگەیشتنێک لە شۆڕشی سۆشیالیستی " چوار ووتاری لە خۆ گرتوە کە هەریەکەیان لە گۆشەیەکی جیاوە هەوڵی دروستکردنی تێگەشتنێکی بنەمایی دەدات سەبارەت بە هێل و مەرجە بابەتی و ناوخۆیی یەکانی نەو چینی کرێکار و ئێگەری شۆرشی سۆشیالیستی لە بڕ ڕۆشنایی ئاڕ و گۆڕکانی جیهانی سەرمایە و کار و پێوەندیەکانی بڕەمهێنان لە سەردەمی ئیستادا ..
ئاسۆ کەمال – لە ووتاری یەکەمدا "شۆڕشی سۆشیالیستی و ئەزمونی شۆڕشگێڕانی سەدەی ٢٠" ، هەوڵ دەدات وەڵام بە پرسیارێکی بنەڕەتی بداتەوە، لە ڕێگەی لێکدانەوەی شۆڕشە کرێکارییەکانی سەدەی ١٩ و ٢٠ و هەڵکەوتەکانی سەرنەکەوتنی شۆڕشی کرێکاران .. بە تایبەت گرنگی دەدات بە ئەو دەرس و تەجروبانەی کە دەکرێت لە شکستی شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕوسیا وە فێر بین بە ئەم سەردەمە.
ئەکرەم سەعید – لە ووتاری "سەرمایەداری: قەیران و بڕبڕیسم " شیکارییەکی ووردە بە هەردوو دیاردەی " قەیران" و " بڕبڕیزم" ی سیستەمی سەرمایەداری دەکات و بە پشت بەستن بە ڕێگە و نمونەی جڕا جڕی سیاسەت و کردەی دەوڵەتانی سەرمایەداری و کەمپانیاکان ، بنەماکانی قەیرانێ یەک لەدوای یەکەکان و دانەدەیی ئەمڕۆی سەرمایەداری شی دەکاتەوە.
سامان کەریم – لە ووتاری سەهەمدا لە ژێر ناوی " ڕۆشنوسێک دەربارەی ڕێبازی شۆڕشی پرۆلیتاریا" ، هێل ومەرجە بابەتی و پراکتیکانی بەردەم پرۆلیتاریا ی جیهانی ڕیکداوەتەوە لە بڕ ڕۆشنایی بارو دۆخی ئێستەی سەرمایەداری جیهانی و بڕەمهێنان ، کە دەکرێت وەک سەرەتای نەخشە ڕێگایەک بۆ شۆرشی ئایندەی پرۆلیتاریا لێی بڕواندرێت ..
گۆنا سەعید – لە ووتاری چوارەمدا "ڕوانینێک لە بارو دۆخی کرێکاران لە بڕ ڕۆشنایی کاریگەری دوایین پێنج دەیە لە جیهانگیری !" ، بە پشت بەستن بە ئامارەکان لێکۆڵینەوەیەکی فراوانی کردوە لەسەر چینی کرێکاری جیهانی وەک بکەری شۆڕشی سۆشیالیستی ، بە گوزارشک بەسەر بەو ئاڵ و گۆڕانەی کە بەسەر پێکهاتەی چینی کرێکار و شێوازەکانی کار و ڕێکخراوبوون و ئاستی ناکۆکیەتی یەکانی چینی کرێکاردا هاتوون لە ئەنجامی پێنج دەیە لە جیهانگیری و نیوالیبرالیزم .

یەمەن- مەترسییەکانی فراوانبوونی جەنگ و تێکچوونی ئاسایشی ناوچەکە.. فەرمان محەمەد

گرژییەکان بە خێرایی بەرز دەبنەوە و دەکەشرێنە ناو ململانێیەکی ناوچەییەوە. وەک چۆن هێژمۆنیاتی ناوەڕاست چەندین جار ئاوڕی نیشانداوە، کە بەرزبوونەوەی گرژییەکان دەتوانێت بەخێرایی بە شێوەکی جددی بگۆڕێت. بەم شێوەیش ترس لە ململانێیەکی فراوانتر لە هێژمۆنیاتی ناوەڕاست دەرک پێدەکرێن؛ ترسی ئاوڕی کە گرژییەکان لەسەر شێوەی غەزە و هاوکێشەی گرژییەکانی یەمەن، بۆتە هۆی ململانێیەکی ناوچەیی فراوانتر.

ئاماژەیەکانی جیهان ووە و هێکشانن و دەبینین، کە لە ئەکرانیا شێوەکە درێژەی کێشاوە و کۆتایی نەهاتووە. شێوەی غەزەش پێدەنێتە قۆناغێکی مەترسیدار و پاشان شێوەی هێژمۆنیاتی ناوەڕاست و تێکڕای جیهان ماندووەتی شێ و مەترسی لەدەستدانی بەرژەوەندیی و تێکچوونی نەزمی جیهانی پەوەدیارە. ئەستاش ناوچەکە ووبەووی جەنگێکی تری دەستێکی نزیکی ئێران دەبێتەوە، کە دوژمنی سەرسەختی ئەمریکایە، ئاوێش یەمەنە. حووسییەکان بەهێندێک دایناميکی ئاماژ و گرووپێکی بەرز یاریی دەکەن، لەژێر سێبەری سەرکردەی جیهانی ئیسلامیی شیعە کە ئێرانە و لە بەرانبەردا سعوودیە سەرکردەی ئیسلامی سوونەیە، کە شێوەی ناوخۆی یەمەن لە ڕاستیدا بووەتە شێوەکی بووکاڵەت لەنێوان هەردووک زلهێزی هێژمۆنیاتی ناوەڕاست لەلایەک و هەروەها ئێران لەگەڵ ئەمریکا و هێژاوا لەلایەکی دیکەوە.

بەریتانیا، ئەمریکا و ئاو هاوپەیمانییەی کە بە سەرکایەتیی ئەمریکا پێکهاتووە زیاتر لە دیان هەرشی بە سەر ئامانجەکانی حووسییەکان لە یەمەن دەستپێکرد. واشنتەن و لەندەن ڕاگەیان بە فەکە جەنگیەکانیاندا، کە هەرش بکەنە سەر ئاو شوێنەی کە بە قۆڵای حووسییەکان ناودەبردرێت. ئەم هەرشە دوای ئاوە دێت کە حووسییەکان هێرشێکی دوو مانگیان ئەنجامدا، کە بە فەکەی بەفەکەوان هەرشیان کردە سەر کەشتییەکان لە دەریای سووردا، کە بە

گوتەی خۆیان پشتیوانیی لە فەلەستینییەکانی غەزە دەکەن. لەهەمان کاتدا حووسییەکان بە ئاشکرا ڕایدەگەیەنن کە کۆشتیە ئیسرائیلییەکان دەکەنە ئامانج. بەم جۆرە هێرشکان بۆ سەر کەشتیی ئەمریکا مۆترسییەکانی ململانێی ناوچەکە زیاتر فراوانتر و خراتر کرد. حووسییەکان هۆشداریی دەدەن کە تەنگەژەکە دەکەنەوە و بەردەوام بن لە هێرشکانیان بۆ سەر کەشتیوانی نێودەوڵەتیی و بەرژەوەندییەکانی ئیسرائیل- ئەمریکا. ئەمەش لایەکی کێشەی سیاسیی، شڕەکار و بیرمەندان بووەتە مۆترسیی و ڕایانگەیاندووە، کە بەردەوامیی پێکهاتنی بازرگانیی دەریایی، ڕێنگە ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی وزە و خۆراک.

لێرەدا دەکرێت بپرسین حووسییەکان کێن؟

حووسییەکان گرووپێکی میلیشیایی یەمەنن، کە بە ناوی دامەزرێنەرەکەیان حووسەن بەدرەددین حووسییەوە ناونراوە و نوێنەرایەتیی لقی زەیدی ئیسلامیی شیعە دەکەن. ئەوان لە هەشتاکانی سەدەی ڕابووردووە بە دژایەتیی کاریگەریی سعوودیە لە یەمەن سەریان هەڵداوە. ئەو گرووپە کە بە زیاتر لە سێت هەزار چەکدار دەخەمڵێنرێت و ناوی فەرمییان ئەنسارولـڵایە، زەربەی ڕۆژاوای وڵات بەخۆوەدەبن و بەرپرسی کەناراوەکانی دەریای سوورن و بەشێکی زۆری وڵاتی کۆنترۆڵکردووە، لەنێویاندا گەرووی "بابولمەندەب" کە بەرەو دەریای سوور دەکشێت.

حووسییەکان، هاوپەیمانی ئێرانن و لە شەڕێکی ناوخۆدا دەستیان بەسەر بەشێکی زۆری یەمەندا گرت، لەگەڵ هێرشی ئیسرائیل بۆ سەر غەزە، بۆ ئاوەی پشتیوانیی خۆیان بۆ حەماس نیشان بدەن، بڕیانیاندا کە هێرش بکەنە سەر ئەو کەشتیانەی کە پەیوەندییان بە ئیسرائیلەوە هەیە، یان بەرەو بەندەرەکانی ئیسرائیل دەڕۆن.

حووسییەکان دەڵێن، ڕێگریی لە کەشتیی ئیسرائیلیی و ئیسرائیلییەکان دەکەین، کە بە گەرووی بابولمەندەبدا تێبپەڕن، بۆ ئاوەی فشار بخەنە سەر ئیسرائیل بۆ ئاوەی لانیکەم ڕێگە بە یارمەتیی مرۆیی پۆیست بدات، بچێتە ناو کەرتی غەزەوە، کە ئیسرائیل لە ماوەی سێ مانگی ڕابووردووە گەمارۆی داوە. حووسییەکان لە ١٩ی ئەم مانگەدا سەرنجی جیهانی ڕاکێشا، کاتێک فەرماندەیی کەشتیی بارهەڵگری گالاکسیی کرد و دواتر کردیان بە شوێنکی سەرنجڕاکێشی گەشتیاریی.

لە کاتکدا کەشتیوانیی جیهانیی کاریگەری قووڵی لەسەر بووە، کەمپانیا گەورەکانی کەشتیوانیی بە تەواویی، خۆیان لە دەریای سوور دوور خستووەتەوە، بەڵام سەرەڕای ڕێگریەکانیان، حووسییەکان

زیانێکی کەمیان بە کەشتیەکان گەیاندووە و خەیان لە کوشتن یان بریندارکردنی خەڵکەکەی ناو کەشتیەکان بەدوور گرتووە.
گەینی تاکتیک لەهەرشەکانیاندا؛ لە سەرەتای مانگی یەکدا، حووسیەکان دەستیان کرد بە بەکارهێنانی کەشتیی بەسەرنشین و لە ماوەی ئابووردووداو ئەو گرووپە بەڵەم و فڕۆکەی بێفڕۆکەوانیان بەکارهێناوە، کە لە کاتی بەرکەوتن لەگەڵ کەشتیەکانی دیکەدا دەتەقنەوە. لە کاتێکدا ئەو گرووپە تاکتیکی گەیوە، بەڵام چالاکییەکانیان لە دەریای سوور ئانگرتووە.
ئاپەرتێکی ئەم دووایینەی کەمپانیای ویندوارد کە کەمپانیایەکی شیکاریی دەریاییە، دەریخستووە کە لووتەی حووسیەکان دەستیان بە هەرشەکانیان کردووە بە سەر دەریای سوور، ژمارەی ئەو هێرشانەی کە بە هێڵی کەشتیوانییە گرنگەکەدا تێدەپەڕن، زەر دابەزیووە. لە هەفتەی دووەمی مانگی کانوونی دووەمدا، کەشتییە کۆنتێنەرەکان کە بە دەروازەی باشووری دەریای سوور، گەرووی بابولمەندەب تێدەپەڕن، بە بەراورد لەگەڵ تەکەای هەفتانەی ساڵی ٢٠٢٣، بە هێژەی ٧٠% کەمیکردووە. لەهەمان کاتدا 136% زیادبوونی گەشتەکان لە هێگەی "کیپی هیوای باش"ـەوە هەبووە.

گرژیەکانی دەریای سوور و هێرشتی ئەنجوومەنی ئاسایش:
ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان چەندین جار داوای کەتاییهێنانی بە هەرشی حووسییەکانی کردووە. ئەوە بوو ئەنجوومەنەکە بە کەتاییهێنان بە هەرشی حووسییەکان بە سەر کەشتیوانی نێودەوڵەتیی لە دەریای سوور، بەپێی بڕیارنامەیەکی پەسەند کرد، سەرەڕای نیگەرانی ڕووسیا و چین.
بەگوێرەی سەرەکیی بڕیارنامەی ئەنجوومەنی ئاسایش، هێژی چوارشەمە کە لایەن ئەمریکا و ژاپۆنەوە سپۆنسەر کراوە، ئاماژەی بە مافی وەتانی ئێندامی نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە، بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەکان، "بە بەرگریکردن لە کەشتییەکانیان، لەنێویاندا ئەوانەی کە ماف و ئازادییەکانی کەشتیوانیی تێکدەدەن ڕووبەڕووی سزای نێودەوڵەتی بکرێنەوە". ئەو بەگوێرەی گەیشتە پشتگیرییەکی ناڕاستەوخۆی ئەپراسیۆنی پاسەوانیی، کە هێزێکی دەریایی فرەنەتەوەیی و ئەمریکا سەرکردایەتی دەکات، بە بەرگریکردن لە کەشتییە بازرگانییەکانیی نێودەوڵەتییەکان. هاوکات وتەبێژی حووسییەکان بڕیارنامەکەی بە "گەمەی سیاسیی" ناوبردوو و هێتیکردەوە و ڕایگەیاند، ئەوە ئەمریکایە کە یاسا نێودەوڵەتییەکان پێشێل دەکات.
دەستتێوەردانی ئەمریکا و بەریتانیا هێنگە بەسوودی حووسییەکان

بشکێتەوە؛ هووسیەکان دەتوانن لە بەرزبوونەوەی گرژی لە ئاستی ناوخۆیی و نەودوولاتیی قازانج بکەن و زلهێزی نەودوولاتیی و ناوچەیی بخزێننە ناو یاریەکەوە، بەمەش لێگریان لێناکرێت و لە ڕاستیدا دەکرێت زیاتر بوێریان پێبدرێت.
شەوی پێنجشەممە، ئەمریکا و بەریتانیا چەندین شوێنیان لە یەمەن بەردوومان کرد، ئەمەش دووەمجار دوای ئەوەی ئەو مووشەکانەیان خستە خوارەوە، کە لایەن حوسییەکانەوە لە دەریای سووردا ئاڕاستەکرابوون، فەرماندەی ناوەندیی ئەمریکا ڕایگەیاند، لە ماوەی ٢٤ کاتژمێردا، هێزەکانی بەریتانیا و ئەمریکا ١٨ فڕۆکەی بەفڕۆکەوانی هەرشبەر، دوو مووشەکی کروزی دژە کەشتیی و یەک مووشەکی بالیستیی دژە کەشتییان لە دەریای سوور خستووەتە خوارەوە. ئەمەش یەکەمجارە لەم شێوەدا ئەمریکا یان هاوپەیمانەکانی، هەرش بکەنە سەر خاکی یەمەن.
ئاگرکەرەکانی فراوانبوونی ململانێ و شێوەی بەوەکالەت؛ ئاگر شێلگەی هووسیەکان پەرە بستێنێت – بە نموونە ئاگر ئێران بەیار بدات چەکی زیاتر بە هووسیەکان دابین بکات – ئەوا ئوستراڵیاش کە هاوپەیمانی سەرەکیی ئەمریکایە دەچێتە ژێر فشارێکی زیاترەوە بە ناردنی سەرچاوەی سەربازیی. شێوەی ناوخۆی یەمەن لە ساڵی ٢٠١٤ دەستیپێکرد، کاتێک هووسیەکان دەستیان کرد بە هەرشکردنە سەر هێزە ئەمنییەکانی حکوومەتی یەمەن. هووسیەکان لایەن ئێران هاوپەیمانن، حکوومەتی یەمەنیش لایەن سعوودیە و ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبیی هاوپەیمانە و چەند ساڵێکە شێوەی بەوەکالەت و سیبەری ئێران-سعوودیە دەکەن. لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٣ بە ناوبژیوانی چین ڕێککەوتنی ئاشتیی نێوان ئێران و سعوودیە ئەنجامدرا و لە ئەنجامدا گرژییەکانی نێوان هووسیەکان و حکوومەت کەم بووەوە.

پشتگیریی ئێران یان بوێریی و توانای ناوخۆیی؛ لە کاتێکدا هێشتا هەندێک گرژیی لە ئاراداین، بەڵام پەرەچێت خراپترینی شێوەی ناوخۆ، لانیکەم بە ئێستا کۆتاییهاتبێت و لایەنەوان ئەو پشهاتانەشدا هووسیەکان بەو باوەڕە گەیشتوون، کە لە ململانێکان سەرکەوتنیان بەدەستهێناوە. بەو هەستیان ئەوەندە بوێرانەبوون، کە هێست بە بەهێزبوون بکەن بە ئەوەی لە سنوورەکانی یەمەن تێبپەڕنن و کردەی سەربازی لە دەریای سووردا ئەنجام بدەن، کە لە جیهاندا بە یەکێک لە قەرەباغترین کەناڵی کەشتیوانیی دادەندرێت. لەگەڵ ئەوەشدا هووسیەکان ئامادەی کەمکردنەوەی چالاکییەکانیان نین، بەڵکوو گرینگی زیادتر بە پەرەسەندنی هەرشکانیان دەدەن.

فەرمان محەمەد
ئیتالیا/ زانکۆی بۆلۆنیا

14-4 کە کـــــــــــردی بە ڕۆژی ئەنفال؟.. عەلی مەحمود محەمەد

ئەنفال مەرگی خەراو لەسەرخۆی بە ئازاری گەلێك بوو، مەرگێك پرسەی ڕوح کێشانکەی 197 ڕۆژی خایاند، ڕژێم شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بە قسابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و وشککردنی سەوزایی و کانییەکانی و نەهێشتنی مرۆڤك بە ناوی کوردەوە، لە سەرەتا لە دەرەوەی شارەکان جاڕی کەمکۆژی دا، دوایی ناو شارەکانیشی گرتەوە، سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەز تایبەتییەکانەوە وەك حزبیایەك لە هەرچوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دا، ئەوەی ڕزگاری نەبوو لەو ڕۆژەوە ببەیای بەڵای نەیانمان بینییەوە. هەموو ڕۆژەکانی ئەو ئەپڕاسیەنی مەرگ، مەرگساتێکی پڕ لە وەیل بوو، ڕۆژگارەکانی دواشی ژیانی ناو مەرگساتەکانی تەپزاو و نگرسەلمان، چاڵ و پەناگای گوللەبارانکردنی بە کەمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مژووییەکی دانەبڕاون لە یەکتر، بە ئەڤیەکی هەتا هەتایی پێکەوە گرێدراون، مژووییەك بوو پڕ لە یاداوەری مەرگ و تاوان، جێی خەیاتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانیانە بکرێتەوە کە لەماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام دران بە ناوی ئەنفال. ئەوەی لە ناوییدا نەژییا بێت، ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی تاوان و کارەساتە جەرگ بڕەکانی نەبینیبێت، ئەوەی ئێش و ئازارەکانی بە جەستە و ڕوح نەچێشتبێت، ئەوەی ڕۆژی نەدابێتە دەم شەوەوە بە بینینەوەی خۆشەویستەکانی، گیان بە دوای پارچە جگەرەکانی، ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبووبێت و لەو جەهەنەمە نەگەڕابێتەوە، ناتوانێت وێنای چیرەکەکانی ئەو مەرگ ساتە بکەشێت، ئەمە لە خۆنی شاعیرانە زۆر دوورترە، ئەمە ئەو جیهانییە لە وێنای جەهەنەمی ئاینەکان و دۆزەخی عاشقان گەورەترە، ئەمە جیهانێکی تایبەتە کورد ناوی ناوە ئەنفال و مرۆڤایەتیش ناوی ناوە جینساید.
خە ناشتوانرێت هەموو ڕۆژەکانی ئەنفال، بکرێت بە شین و شەپوری

یاداوەرییەکانی قوربانیان، چونکە فەزایەك بۆ ژیان، کاتێك بۆ بیرکردنەوە و هەنگاو نان بۆ ئایندە، چرکە ساتێك بۆ بۆ ژیانی دوا ڕۆژ نامێنێتەوە .

لە بیرکردنەوەی یاداوەرییەکانیش مانای لە بیرکردنی تاوان، لە یاد کردنی خیانەت، لە بیر کردنی مێژووی تاڵ و شکستەکانی ڕابردوو دێت، گەلێکیش ڕابردووی غەدر و کارەساتەکانی لە بیر بکات، مانای ڕازیبێ بە کوشت و بڕکانی داهاتووش، مانای ملکەچ دەکات بۆ زوڵاڵەت و قەسابییەکان کەوا چاوەڕوانین، لەبیرکردنی یاداوەرییەکان یانی دەست ئاوەڵا کردنی داهاتووە بۆ دووبارە بوونەوەی کارەساتە ترسناکەکان. بۆ ئەوەی لە داهاتوو مەرگە سات و قەسابی کردنەکانی ڕابردووی خەمان لە یاد نەچێت، بۆ ئەوەی ئەسکەکانمان لە بیابان و ناو حەوزی تەزابەکان دەرکەینەوەو تف لە حەجاج و حەجاجییەکان بکەین، پێویستمان بوو هەیە لە ڕۆگەی یاد کردنەوەی ئێنفالەوە خەمان وەك گەلێکی بەردەوام لە پرسە و خەبات کەر بۆ دواڕۆژکی ڕۆشن دانێین، گەلێك ئامادەیی ئەوەی هەیە ڕابردووکان خەی وەك ئەوەی هەبووە بخوێنێتەوە بۆ هەنگاوەکانی داهاتوو، ئەمە چاومان لە داهاتووە، بەیە ڕابردوو دەخوێنیێنەوە بۆ ئەوەی داهاتوییەکی ڕون و گۆش دابین بکەین و هەڵکان دووبارە نەکەینەوە، هەرچەندە بوونی تاوانبارانی کورد لە ناومان بەردەوام ئازاری دەروونیمان زیاد دەکات و یادکردنەوەکانمان تاڵ کەن، بەردەوام ئازارمان دەدەن.

بۆ بەرواری 14-4

شێخ وەسانان و بادینان و سەردەشت یەکەم شارو ناوچە بوون، بەر لەدانی چەکی کیمییاوی کوتن لە کوردستان، بەڵام هەڵبجە کرا بە ڕۆژی شەهیدارکردنی چەکی کیمیاوی لە کوردستان وە چووە لیستی گینزەوە وەك خاوەند زەرترین قوربانی چەکی کیمیاوی لە جیهان، چونکە قەبارەی زیانەکانی گەورەتر بوو لە هەمووان و تاوانەکە ناسراوتر تربوو لەوانی پێشوتر و دواتر کە هاتن. بر بەرز ڕاگرتنی یادگە، هەموو تاوانێك پێویستە ڕۆژێك هەبێت بۆ یادکردنەوەی، بوونی ڕۆژکی وا گرنگە بۆ ناوەندیدان بۆ یادکە لە لایەن نێتوەوە بۆ لەبیر نەکردنەوەو سزا دانی بکەرانی، هەروەها گرنگیشە بۆ بەردەوام هەشتنەوەی لە زەینی نەوەکانی داهاتوو و باشتر کردنی باری ژیانی ئەوانەی پێویستن بۆو تاوانەوە، ئەمە لە پاڵ ئەوەی بەرز ڕاگرتنی یاداوەری بەشکە لە قەرەبوو کردنەوەی مەعنەوی قوربانیان.

کام ڕۆژ بۆ ئێنفال؟

ئەنفالیش بەهەمان شێوە دەبێت بەڵگەیەك تیایدا دیاری بكرێت بە یادكردنەوەی ئەو تاوانە 197 ڕۆژیەی كە لە جەرگەیدا نزیك بە 10% گەلەكەمانی تەدا كوشت و بە كرا، نە یەكەم بەڵگەی و نە دوا بەڵگەی ئەو تاوانە لە رویی مرۆییەوە ئەو زیانە گەورەیەی نەبووە تا دیاری بكرێن بە ناوەندی بەڵگەی یاداوەری، گەورەترین قەبارەی تاوانەكە لەپرسەكە ئەنفالی سێی گەرمیانە (دیاری كردنی ئەو ژمارانەی بەڵگەم بە شێش پرسەی ئەنفالی 2 و 3 و 4 و 5 و 6 و 7ی ئەنفالكانی دیاریكردووە بە كارەكی باش نازانم، بەڵكە ئەنفالكان پێویستە بە ناوی ناوچەكانیانەوە ناو زەد بكرێن لە داهاتوودا، هەرچەندە لەوێشدا گرفتێك هەیە چونكە ئەو پرسانە هەموو ناوچەیەك زیاتریات گرتەتەوە).

ئەنفالی گەرمیان كە لە بەڵگەی بەشی 7 نیسان یادی دامەزراندنی پارتی بەعس دەستی پێكرد و لە 20-4 كۆتایی پێهات، وەك بەعس ئاسا دەندانەترین قۆناغی ئەنفالكان بوو، هەرچەندە لەم شاوەیان چەكی كیمیاوی بەكار نەهات جگە لە گوندی تازە شار وەك شیمانە دەكرێت، بە پێچەوانەی ئەنفالكانی دیكە، كە سەرجەمیان بە لەدانی چەكی كیمیاوی دەستیان پێكرد، وەلە پەدەشتەكانی گەرمیان ئەو جوگرافیایە نەبوو بە بەرەو ڕوبونەوەی سوپای بەعس بێە زیانەكان گەورە بوون، ئەمە لە پاڵ لە خشتەبردنی خەڵك لە لایەن جاشكانەوە بە بوونی لەبوردنی گشتی، هەندێك جار مەلای مزگەوتەكانیش كەوتوونەتە ئەو تەڵەیەوە، لەگوندی تازە شار پێشمەرگەكانی ((یەكێتی نیشتمانی كوردستان، حیزبی شیوعی عێراقی)) قوربانی گەورەیان دا، بەڵام نەتوانرا پێش بە هەرشەكان بگیرێت، قەبارەی سوپای هەرش بەر گەورەتر بوو لە توانای بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە و جەماوەر، كە پێشر لە دوو پرسەی ئەنفالدا تەسرەواندنی كاریگەریان بەر كەوتبوو و تواناكانیانیان لاواز كردبوو، زیانی گەورەی ئەپەراسێنەكانی ئەنفال لەپرسەی ئەنفالی گەرمیان و لە بەڵگەكانی 13-14-15-4-1988دا بوو، بە تایبەتیش بەڵگەی 14-4، زیانەكانی ئەو بەڵگانەی تاوانەكە گەورەترین و زەرترین زیان بوون كە بە سێیەك بە نیوەی كەی قوربانیەكانی هەموو تاوانی ئەنفال مەزەندە دەكرێت، شەوی 13لەسەر 14 ی 4 بازنەی ئابلوقەدانی خەڵك تەسككرایەوە، كە ڕۆژی دواتر لە گوندی ملە سوورە زەربەی خەڵكەكە لە لایەن جاشكانەوە تەسلیمكرانەوە، لەو ڕۆژانە لە قادر كەرەم و سەنگاو لەیلانیش زیانكان زەر بوون، لە بەڵگەی 14 نیساندا لەهەردوو گوندی ملەسورەو كۆە جێی حاجی حەمەجان زەربەی خەڵكی ناوچەكە پاش تەنگكردنەوەی بازنەی ئابلوقە لە سەریان هەمویانیان كەكردەوە و ئەنفالیانیان كردن، جاشكان بەڵگەی كارایان هەبوو لە ئەنفالكردنی

ئەو خەڵکە. لەو هەژدا هەزاران کەس خەڵکی ناوچەکە کە بەشی زۆریان ژن و منداڵ و پیر و پەککەوتە بوون کەکرانەوە و بە ئیقای سەربازی و تراکتۆرو ئۆتۆمبێلی هاووڵاتییانی ئەنفالکراو گواستراونەوە بۆ سەربازگەی قەرەتوو (قەرەتوو دەکەوێتە سنوری ناحیەی مەیدانی شاری خانەقینەوە، ئەم ناوچەیە لە دوای ساڵی 1974 ەوە تەعریب کراوە).
پاشماوەی جل وبەرگەکانیان تا ناوەڕاستی نەوەدەکانیش مابوون.
بەم هەیەوە رەکەوتی 14-4 وەك هەژمارێك تیایدا دەندەیی ئەپەراسیۆنەکانی ئەنفال گەیشتە تۆپکی تاوان هەڵبژاردرا بە هەژی هەشی ئەنفال، هەژمارێك دێیان هەزار هاووڵاتی پاش ئابلوقە دان و قەتیسکردنەوەیان لە ناو بازنەیەکی تەسك لە لایەن جاشەکانەوە لە پشیانەوە فەتاح بەگی جاف تەسلیم بە بەعس کرانەوە، بەیە کاتەك 14-4 دەتە پشەوە دەبەت ناوی ئەو جاشانە لە پشی پشەوە بن بە دادگاییکردن، ئەگەر تا ئێستاش و دوای ئەوەی دادگای باڵای تاوانەکان بشکیانی وەك تەمەتبار بە دادگاییکردن ناسانند.

حکومەت لە خەوەسا

دیاریکردنی هەژی 14-4 بە هەژی ئەنفال هەنگاوەکی گرنگ بوو لە سەر دیاریکردنی ڕاستەهەقیکی دروست بە بە گەلی کردنی یاداوەری تاوانی ئەنفال و جینۆسایدناسینی و بە مەژووکردنی و هەوەدان بە باشتر کردنی باری ژیای بەجەماوەکانی قوربانیان .
هەموو کات زیان هەتیوەو قازانج باوکی زەرە، کە بە یەکمجار داواکرا 14-4 بکرێت بە هەژی ئەنفال، دەستبژێرکی کەم لە دەوری بانگەوازکەی کەبوونەوە، تەلەفزیۆنی ماڵانی بە فرۆشرا، قیستیڤاڵ لە ڕەکخەرانی تەکدرا، لافیتەی بانگەوازی پەچرایەوە و بەیاری گرتن بە چالاکڤانانی دەرکرا، کەسەك خەی ناکرد بە خاوەندی، وەلە کە هەوەی بەپسانەوە و بەردەوامی دێیان کەس کە ناویان هاتووە دەگات بە ئەنجام، لە هەموو لایەکەوە دەڵێن منم، هەموو کات خەڵکانی بەرژەوەند خواست لە دوای هەوەڵکانەوە ئامادەن بە دورینەوەی ڕەنجی خەڵکانی خەنەویست .
دوای 19 ساڵ لە تاوانی ئەنفال، دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، دوای 12 ساڵ لە نووسینەوەی یەکەم بەیانی فەرمی کە تیایدا داواکراوە 14-4 بە هەژی ئەنفال بناسرێت لە کوردستان، هەمان بەیاننامە لە هەژی خەیدا لە هەژنامەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە بەربەاوی بەاوکراوەتەوە و ئەرشیفکراوە، دوای ئەوەی ترسی هەڕەشەی کەس و کاری ئەنفالکراوەکان و شەرمەزاری بەرپرسان لە نە

هێنانەوەی ژوفاتی پیرۆزی کەس و کارەکانمان تێقاندیانی، لە بەرواری 4-4 -2007 بەیار لەسەر ئەوە درا 14-4 بەڕێژی ئینفال بناسرێت، با پێکەوە سەیری ئەم هەواڵە بکەین، ڕێژی 14ی 4 بە ڕێژی ئینفال ناسێنراوە :
" پیشنیوەڕەی دوینێی 4/4/2007، ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان بەسەرۆکایەتیی نیچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و عومەر فەتاح جیگری سەرۆکی ئەنجومەن، لە تەلاری ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کرد. لەکۆبوونەوەکەدا ڕەزامەندیی لەسەر پڕۆژەی بریاری دانانی ڕێژی 14/4ی هەموو ساڵێك بەڕێژی ئەنفالکراوەکان وەرگیرا ".
بە نۆپرسین دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، زوو نەبوو ڕێکتان دیاریکرد بە ڕێژی ئینفال؟

هۆکان بە دیاریکردنی 14-4 بە ڕێژی ئینفال

ئەو اڕانەی دەزی ئینفال جێی گرنگی پێدانی لایەنکان نەبوو نووسەران و چالاکڤانانی ئەم بوارەش لە ژمارەی پێنجکانی دەست کەمتر بوون، دەسیەکی بص خاوەند بوو، کەمتر لە ڕاگەیەنەندنکان باسی لەوە دەکرا ئەوەی هەشبوو پەرتوبڵاو بوو، هوشیاری لە بواری دەزکە زەر لە خوار بوو. لەو ڕاڕانەدا کەملصك چالاکوان و اشنبیر و هونەرموند و دلسۆزی ئەم گەلە، بە سکی برسی و ماندویەتی سەختی ژیانەوە، لە پاڵ نەبوونی و هەژاری خەمی ئینفالکانیان لە کڵ نا و شەویان دایە دەم اژەوە بە بە مصژوو کردنی ئەم تاوانە و دیاری کردنی اژصك بە یادکردنەوەی دەستجەمعی، تاکو لەو ڕاژەدا قورسایی بدرێتە تاوانکە و ساڵانە لە کات و ساتی خۆیدا یاد بکرێتەوە، ئەو یاداوەرییە نەمرێنرێت، لە بیری تاکەکانی گەلەکەمان بە زیندویی بمێنێتەوەو ببێتە ڕچەی ناساندنی لەئاستی جیهانیدا .
پصویستە ئەو مرۆڤە دەسەزانەی کە هۆکانیان بەری گرت بە دیاریکردنی ئەو ڕاژە بە ڕاژەی ئینفال، ناویان بچستێ مصژووی بگژدا چونەوەی ئینفال و ئینفالچییەکان، منیش وەك ئاگادارصکی زەرتر لە هەر کەسصکی دیکە لە بەشکی زەری ئەو چالاکیانە، چەند دصرصك لەم یادە دەخەمە سەر کاغەز، بە داوای لەبوردن لە هەموو ئەو ناوانەی بە بە هیچ هەکارەك لە یادیانم کردووە، ناڕەوایە ڕەنجی کەسانك بە بەمەژوو کردنی ئینفال هۆیان داوە لە یاد بکرێن، بەری ڕەنجی کەسانی دی، هۆە و ماندووبوونی کەسانی دی ئاگەر لەگەیانیشدا نەبیت لە یاد بکەیت، ئەوانەی بازرگانی بە تاوانکانەوە دەکەن کاریان ئەوەیە.

کێن ئەوانە؟

پاش گەڕانەکی ووردبە ناو ڕۆژنامەکانی دوای ڕاپەڕین، ئەوەی کەوتە بەر سەرنجم، یەکەم وتار لە سەر ئەو ڕۆژە نووسرابێت بە ناصزاخ لە کوردستانی نوصی ژمارە 66 نووسیویەتی، کە دوایی بە پرسیار بەم دەر کەوت ئەو کەسایەتیە ئازیزە ناوی بەناصزی کاك ڕەحمان خانییە لە دەربەندیخان، ئەمە وەك یەکەم ئاماژە دان بە ڕۆژی 14-4.
ڕۆژنامەکان ئەو ڕۆژانە باشترین بەڵگەنامەن بە ئەوەی بزانیین ئەم هەوڵانەی دراون بە دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال چەند کاریگەر بونەو لەو ڕۆژگارەو جگای خەیان گرتوەو گەیشتوونە بە جێی مەبەست و توانیویانە ئەو داواکارییە بسەپێنن لە ئاستی گەل و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی ئەوکات.
ڕۆژنامەکانی کوردستان تاکو ساڵی 1995 ئەو ڕۆژەیان بە ڕۆژی ئەنفال نەناساندووە، با چاوەك بە چەپکەك ناونیشان و مانشێتی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتانە بخشنیین لە ڕۆژی 14ی چواردا .
کوردستانی نوێی ژمارە 66ی ڕێکەوتی 14-4-1992یدا لە مانشێتکەی هاتووە: (سەرکەوتنەك لەگەڵ ڕژەم بەهای ئەو کاغەزەی نابێت کە لە سەری مەر دەکرێت).
کوردستانی نوێ ژمارە660 ی ڕێکەوتی 14-4-1994، لە مانشێتکەیدا هاتووە(بەیاننامەی م س ینك بە بۆنەی کەچی دوایی هەڤاڵ ڕەسوڵ مەمەند)، لە ئیتحادی ژمارە 75 ی ڕێکەوتی 16-4-1994 یش هەمان بابەتە .
الاتحادی ژمارە 127 ڕێکەوتی 15-4-1995 لە مانشێتکەی هاتووە، (امریکا قلقة علی حقوق الانسان خصوصا فی اقلیم الکردی بترکیا).
بەڵام کوردستانی نوێ ژمارە 962 ڕێکەوتی 14-4-1995 مانشێتکەی بریتی بوو لە: (لە ژێر ڕۆشنایی ڕاپەڕتکەی ئێکیوسدا بەیاربوو دوێنێ ئەنجومەنی ئاسایش پەڕژەی فرەشتنی بەشێك لە نەوتی عەراق پەسەند دەکات) (هەرچەندە لەم ژمارەیدا بابەتی زۆر لەسەر ئەنفال لە لاپەڕەکانی ناوەوە بەاو کراوەتەوە، لە ناویشیاندا بەیاننامەی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان لەسەر 14-4 ڕۆژی ئەنفال، کە یەکەم بەیاننامەیە بە بۆنەی ڕۆژی ئەنفالەوە دەرچووبێت، هەروەها چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان)ی تێدا بلاوکراوەتەوە، ڕۆژانی دواتریش لەسەر هەمان ڤیستیڤاڵ هەواڵ بەاو کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش لەسەر داواکاری ئەمە بوو.
هەرچی کوردستانی نوێی ژمارە 1262 ی ڕۆژی یەك شەممەی ڕێکەوتی 14-4-1996ە، لە مانشێتکەیدا هاتووە (تەنها بە دادگاییکردنی ئەنفالچییەکان ڕوحی شەهیدانمان شاد دەبێت)، ئەمەش دووای هەفتەیەك

چالاکی ڤیستیڤالی دووەمی ئەنفالکان لە هەولێرو شۆڕاوە، "لەوکاتەکەمەوە ڕوناکبیری کەمالیەتی کۆرکووك ویستیان هەبوو 17-4 وەك ڕۆژی ئەنفال دیاریبکەن، بەڵام هەوڵەکانیان شکستی هێنا " .
هەرچی ڕۆژنامەی براێتیێ ژمارە 1920 ڕۆکەوتی 14-4-1994 ە، لە مانشێتکەی هاتووە: (هێزا مسعود بارزانی لە پرسەی خوالێخۆشبوو ڕسول مامەند ئامادە دەبێت)، هەرچەندە پەیامی براێتی هەمان ژمارە لەسەر تاوانی ئەنفالە، وەلێ هیچ ئاماژەیەك بە ڕۆکەوتی 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال نەکراوە.
ڕۆژنامەی یەکگرتوو ژمارە 86 ی ڕۆککەوتی 12-4- 1996 لە مانشێتکەیدا هاتووە:(فرە زمانی و فرە ڕەگەزی نیشانەی گەورەیی خودان و دەبە بپارێزرێن، ێیسوا بۆت سیاسەتی جینەساید و قە کران)" بەهەی بەشداری کا عەبدالڕەحمان سدیق لە ڕۆکخستنی ڤیستیڤالی یەك و دوو کاریگەری لەسەر یەکگرتوو هەبوو لەو ڕۆژگارە".
هەرچی ڕۆژنامەی ئاڵای ئازادی زمانحاڵی ئۆکاتی حیزبی زەحمەتکەشانی کوردستان بوو، لە ژمارە 68 ی ڕۆکەوتی 11-4-1993 یدا لە مانشێتکەی هاتووە: بە سەرخستنی دەست پَێ شخڕی pkk، بەرنامەی هاوبەش و هاوکاری سیاسی، ئەرکێکی نێتوایێتییە.
بەڕام لە ئاڵای ئازادی ژمارە 166 ی ڕۆکەوتی 16-4-1995 دا هاتووە (ئەنفال بەگەی خەڵاگری میللەتکەمان و دەندەیی دوژمنانە)، ئارمی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالکان لە لاپەڕە یەکدا بەاو کراوەتەوە.
لە مانشێتی ڕۆژنامەی ڕەگای کوردستانی ژمارە 2ی ساڵی 48 ی ساڵی 1992 هاتووە:(پەڕۆی بەگەنامەی بەرنامەی..)، بەڕام لە ژمارە 94ی ڕۆکەوتی 12-4-1993 هاتووە:(هەلومەرجی کوردستان وا دەخوازێ کە بە پەلە هەوڵی بەستنی کەبونەوەی سەرکردایەتی سیاسی بەڕێی کوردستانی بدرێ). وەلە ڕەگای کوردستانی ژمارە 104ی ڕۆکەوتی 19-4-1994دا هاتووە:(بە بۆنەی یادی شەشەمین ساڵەڕۆی شاڵاوی ئەنفالە بەدناوکان پەیوستە بایەخێکی زیاد بە 182000 ئەنفالکراوو کەس و کارکانییان بدەین)، سەرباری ئەوەی بابەتی ڕەگامان کە سەروتاری ڕۆژنامەکەیە لەسەر ئەنفالە. بەڕام ڕەگای کوردستانی ژمارە 152 ی بەرواری 11-4-1995 لە مانشێتکەی هاتووە(14 ی نیسان ساڵگەردی ئەنفالە شوومکان و ڕەمزی گەورەترین تاوانی سەدام دژ بە گەلەکەمان)(ڕۆژی 14 نیسان ڕۆژێکی هەرگیز لە یاد نەچووە لە بیرو هزری َڕەگانی گەلەکەمان. ئەم ڕۆژە هەمایەکە بە گەورەترین تاوان کە ڕژمە شۆفینیستیەکەی سەدام دژ بە گەلەکەمان ئەنجامی دا).
بەم جۆرە دەبینین لە ساڵی 1994 ەوە لە مانگی نیسان باسی ئەنفال کراوە، بەڕام لە ساڵی 1995 ەوە جەخت لەسەر دیاریکردنی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال کراوەتەوە، ئەوەش بە هۆی ئەمە بووە، راستەوخ

پەیوەندی بە رۆژنامەکانەوە کراوە.
ژمارەی ووتاری رەکەوتی 15-4-1996 151 دا هاتووە:(یادی ئێنفالکان هاندرەکە بە سوور بوون لەسەر خەبات)، بەرنامەی ڤیستیڤاڵەکەش لە هەمان ژمارە لە دوا لاپەڕە بلاو کراوەتەوە.
لە رۆژنامەی بە پێشەوەی ژمارە 18 ی رەکەوتی نیسانی دا، لە سەروتارەکەی هاتووە1995 :(با یەکی ئایار بکەینە ڕۆژی بەرپاکردنی بزووتنەوەی شورایی جەماوەری بە کۆتایی هێنان بەشەڕ و برسێتی)، هاوکات لە هەمان ژمارەدا بابەتێك بەناوکراوەتەوە بە ناوی (کارەساتی ئێنفال و وەحشیەتی ناسیۆنالیزم).
ساڵی 1996 و لە یادی ئێنفالدا ڕۆژنامەکانی وڵات، ئاڵای ئازادی، یەکگرتوو، پاڕێزگای سلێمانی..... مانشێتەکەیان لەسەر ئێنفال بوو، رۆژنامەی ڕۆگای کوردستانیش ئەو ژمارەیەی سەرتاپای بە ڕەش دەرچوو و مانشێتەکەشی لەسەر ئێنفال بوو.

هەوڵە پراتیکییەکانی سەرتایی

لە پەرتووکی تونی مۆرگ کە بەڕێز کاك زیاد عەبدوڵڕحمان " نەجمەدین فەقێ عەبدوڵا" نووسیویەتی هاتووە ((c.d.a.w.e) لە ساڵی 1993 هەمان ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی یادکردنەوەی هەڵەبجەشکانی ئێنفال داناوە ویادی کردەوە. هەروەها دەنووسێت لە هەمان ڕۆژی ساڵی 1994 یش دا یادی ئەو ڕۆژە لە سنووری پارێزگای کەرکووك لە گەرمیان کرایەوە، پەڕچەت ئەو ڕۆژە لە داهاتوودا ببێتە یادی قەکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد(پەرتووکی تونی مۆرگ –ل9). لەڕەدا نووسەر ئاگادارێك دادەنێت بە بوونی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی یادی قەکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد، نەك بە کردنی بە ڕۆژی ئێنفال .
ساڵی 1994 لە ژێر دروشمی (دیاریکردنی چارەنووسی ئێنفالکراوەکان) کۆمیتەی باڵای یادکردنەوەی ڕۆژانی ئێنفال لە یادی 6 ەمین ساڵەی کارەساتی ڕۆژانی ڕەشی ئێنفالێ بەدناوکانی بەعس. لە ڕۆژانی 14-15-4-1994 زنجیرە چالاکییەکی لە کەلار و سمود ئێنجامدا، لیژنەی سەرپەرشتی یادەکە لە لایەن مەڵبەندی کەرکوکی ینك و هاوڕێیانی شیوعی-حشکع- محەلی کەرکووك و یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان سازدرا بوو (ك ن 18-4-1994 ژمارە 663).
لە دەڤەری گەرمیان بەرصزان ڕەحمان خانی، تەها سولەمان، سەردار عەبدللە، دەشاد تالەبانی، گولاڵە عەزیزو ..... چالاکانە کاریان لەسەر دەزی ئێنفال کردووە لەو ڕۆژانە. کاك سەردار عەبدللە بە منی ااگەیاند بە ساڵی دواتر مەبەستی 1996 ە، کە بینیمان لە 14-4-1995 لە هەولصر یادی ئێنفال بە بەر فراوانی کرایەوە، ئصمەش لەوە بە

دواوە سور بوین لەسەر دیاریکردنی 14-4 وەك ئاژی ئەنفال.
نابەت ئەوەش لە یاد بکەین لە ئایاری ساڵی 1994 شانگەری وەرزکی شووم لە هەولێر پشکشکرا کە بەڕێزان فەخرەدین گەرمیانی و خاڵە حەمرین و لالە ڕەنجە و حەسەن گەرمیانی و ..... کەمەرەك دەستی دیکە ڕێکیان تێدا هەبوو، گوزارشتی لە تاوانی ئەنفال دەکرد، وەلە بە ئامانجی دیاریکردنی 14-4 نەبوو بە ئاژی ئەنفال، لە ڕاستی پێزەتیفی هەبوو لە ناساندن و وەبیرهێنانەوەی تاوانی ئەنفال و گرنگیدان پێی.

ڤیسیتیڤاڵی ئەنفالکان بە دیاریکردنی 14-4 بە ڕاژی ئەنفال

پێشتر بە پەرتەوازەیی یادی تاوانی ئەنفالمان دەکردەوە، وەلە جێگای ناگرت بە دیاریکردنی ڕاژەك بە ئەنفال، بانگەوازی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالکان لە 12-3-1995 بە ئەنجام دانی یەکەم ڤیستیڤال لە هەولصر بەاو کرایەوە، لە 14-4 ڤیستیڤاڵەکە بە ماوەی یەك هەفتە لە هەڵی میدیا بەردەوام بوو،ئەم بەاصزانە ااڵیان لە ئامادە کردن و سەرکەوتنی گصاا ((محمد ملا سدیق –لالە اانجدەر –سەردەین خەشناو-فاتیح شەیدا-کەریم غەفور " کەریمەك" –کەماڵ غەمبار، قادر نادر-فریاد هیرانی-ئاشتیە سور " دارا و پایز" -هاوار مستەفا-سەزان مامە-بدرالدین ساەح-نیهاد دزەیی-کەریم سەرکەش-هەردی سەردەم –دەشتی بەرزەواری -مامەستا اەحیم-عوسمان عمر(عوسمانی خەتم) -ازگار مام بەڕ- مامەستا فرهاد خالید-نیهاد جامی –تەحسین فایەق-ئاوارە خان-کەریم مەلا-مامەستا کمال غەمبار- هونەرمەند محەمەد ئیسماعیل- پارێزەر دلێر محەمەد شەریف -سەلاح مەزن-ئەندازیار عەبداەحمان سدیق- ئازاد سلصمان و هاوکار و هصمن حەساری و شەفیق حاجی خدری و کنەر و شەوقی دارەتوو و جەماڵ شوشە و عەدنان کەچەر و خالید کاوەز و ئازاد و محەمەد مشیر و .....هتد .هەروەها بەاصزان ازگار شوانی و ازگار حەساری و فواد سدیق لە اصگای کوردستان و کاك ستران عبدللە و کاك دلشاد عبدللە و ئیسماعیل عەبدالکەریم لە کوردستانی نوص و کاك غازی حەسەن و ئیدریس شەیداهە و کاك بصکەس حەمەد قادر لە ئاڵای ئازادی بەشداری کاریگەریان کرد لە ڕێگای پشتیوانی و بەشداری و ڕاژنامەکانیانەوە، تەنانەت کاریگەریان لەسەر ڕاژنامە و ڕاگەیاندنکانیان دانا بە ئەوەی 14-4 وەکو ڕاژی ئەنفال بناسن.
بە ساڵی دواتر 1996 جگە لەو بەاصزانەی ناویان لە ڤیستیڤاڵی یەکەمدا هاتووە، بەاصزان سەرهەد تەفیق –شوان داودی –غازی حەسەن-گرفتار کاکەیی- هەردوو مامەستای هصڕاو تصکەشەر خالید دلصر و

سەعید ناکام و پاڵەی خالید دلێر و هیوا ناسیح و ئەسکەندەر جەلال و فەرحان و خالید کاوەس و ئازاد و ،،،، هتد بەشداری چالاکانەیان کرد.
دیارە ئاماژەم بە زیر ناو دا لە سەروە، کەسانی تێدا بوو وەك مامۆستا خالید دلێر و مامۆستا بەدرەدین حەمەساڵح و کاك نیهاد دزەیی و سەرهەڵدانی تەفیق و ئەرخەوانی کچی لە ڤیستیڤاڵی دووەم زیر ماندوو بوون، کەسانی دیکەش بەشداریەکی ڕەمزییان کرد بەناو ناکرێت ناویان لە یاد بکرێت، پشتیوانییەکی مەعنەوی بوون بە یاداوەرییەکە .
ئەو ساڵە بە داواکاری ئەمەو بە هاوکاری بەاصز کاوە نادر پارت و اصکخراوە سیاسی و ڕۆشنبیرییەکان دەیان بەیاننامەیان لە ڕێکەوتی 4-7 ەوە دەرکرد بە بۆنەی 14-4 و ناساندنی وەك ڕووداوێکی ئەنفال، لەوە بە دواوە ئیتر 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال بو زبە ئەمری واقیع، ڕۆژەکیش بە ئەنفال دیاریکرا، ئیتر نەتوانرا خە لە یادکردنەوەی بدزنەوەو وەناو بە داواکاری قوربانییەکانی نەدەنەوە، وە بیر لە دیاریکردنی ڕۆژەکی دیکە بکرێتەوە.
بەشەك لە بەشداربوونی چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەم جگە لە بەشداربووانی پێشانگای کاریکاتێر "کاك گرفتار کاکەیی" و بەشە هونەرییەکە: عەبدالڕەزاق سافی، سەلاح مەزن، سەردەدین خۆشناو، فاتیح شەیدا، فریاد هیرانی، کەریم غەفور، عەلی مەحمود، عەبدالڕەحمان سدیق، ناڕە حەسەن، بەهرە موفتی، ئیدریس شەیداهە، خالید عوسمان، سەزان مامە، بەختیار مامە، سەرهەنگ ئیسماعیل، زانا خالید.

بەیاننامەکان
ساڵی 1995 یەکەم بەیاننامە بە بۆنەی 14-4 ڕۆژی ئەنفال، ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان و دواتر دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان دەریان کرد، هەرچەندە لە بەیاننامەکەی یەکگرتوودا هاتووە (ئەمە لە ئاوا ڕۆژەدا کە یادی ئەو کارەساتە بە دینی یە دەکەینەوە ،داوا لە هەموو دەزگاکانی ڕاگەیاندنمان دەکەین، کە وەك تاوانێ جینۆسایدییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست و، جەنگە جیهانییەکان و، کارە بە کۆمەڵ کوژییەکانی ستالین و هیتلەر، لە قەڵەمی بدەن و ،گەاوی نیازی ڕژێم لە بەکارهێنانی وشەی (ئەنفال) ڕسوا بکەن و، وشەو زاراوەیەکی بە بەکار بێنن کە ڕەسەی پیلانی هەوشێنەتەوە) ئەمە بەشەك بوو لە بەیاننامەی مەکتەبی ڕاگەیاندن بە بۆنەی یادی کارەساتی بەناو ئەنفالەوە – یەکگرتوو ژمارە 37)، دیارە ئەم هەوڵەش لە لایەکەوە دەسزیە بە پرسەکە،

لە لایەکی دیکەوە بەشەك بوو لە نەخشەکانی پارت و لایەنە ئیسلامییەکان بە سینەوی وشەی ئەنفال، نە چەسپینی لە کۆمەڵگای کوردەواریدا، کە لەگەڵ بەچوونەکانیان ناهاتەوە سەبارەت بە دەستەواژەی ئەنفال.

چیتر کرا

ساڵی 1996 بەهۆی سەرکەوتن و دەنگدانەوەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالکان هەوڵەکان گەورەتر و بوون، بە هەوە و کششی ڕەکخراوی ئاوارە و ئەنفالکان لیژنەی سەرپەرشتی لە شارەکانی هەولێر و شەقاوە پێکهێنرا، هەروەها داوا لە حزب و ڕەکخراوە سیاسی و جەماوەری و ڕەشنبیرییەکان کوردستان کرا، بەیاننامە بەبۆنەی 14-4 دەربکەن و لافیتە لەو یادەدا بنووسن و لە شوێنە گشتییەکان بە تایبەتیش دەوروبەری هەڵی میدیا لە شاری هەولێر هەڵیواسن، تاکو شاری هەولێر سیمای ئازیەت باری گشتی بە خۆوە بگرێت.
لە ساڵی 1996 لیژنەی کاری هاوبەشی حیزبە کوردستانیەکان لە 1-4 ەوە بەیاننامەی هاوبەشیان دەرکرد لەسەر 14-4 و ناساندنی وەکو ەڕۆژی ئەنفال، کە لە 7 حیزبی کوردستانی پێك هاتبوون، سەرباری ئەم لایەنانەی خوارەوە: بزوتنەوی موسەمانانی کوردی فەیلی –سەرکردایەتی شەڕگە --حزبی اتحادی تورکمانی–کۆمەڵەی جوڵانەی جوڵەجی کوردستان-یەکێتی مامۆستایانی کوردستان-یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-ڕەکخراوی ئاوارەو ئەنفالکانی کوردستان-حزبی سۆسیالستی کوردستان-یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان-دەستەیەك لە ڕابەرانی بزووتنەوەی کرێکاری-کۆمەڵەی ڕەناکبیری کۆمەڵایەتی گەرمەسێر.
سەرباری ئەوەی دەیان پارت و ڕەکخراوی سیاسی لافیتەیان بە داواکاری ئەمە لەگەڵ ڤیستیڤاڵەکەو شەقامکانی هەولێر و بەردەم بنکەو بارەگاکانییان هەڵواسی کە تا ئەوکاتە کوردستان و شاری هەولێر دیاردەی ڕاگەیاندنی گەورەی وای بە تاوانی ئەنفال و کۆمەڵکوژی بەخۆوە نەبینیبوو، ئەو بایانماناش هەموو بە سوپاسەوە بە داواکاری ئەمە دەرکراون.
ئەم بروسکەی پشتگیریانەش گەیشتنە بەڕێوبەرانی ڤیستیڤاڵەکە: (دەستەی ڕۆژنامەنووسانی ئازاد-حزبی الاتحادی تورکمانی-مکتب سیاسیی– تیپی شانۆی نیشتمان-مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-حزب الاخاو تورکمانی –مکتب سیاسی- بزاڤی خوێندکارو لاوانی کوردستان-سکرتاریەتی باڵا- حیزبی ژگاری کوردستان-مەکتەبی سیاسی --مەڵبەندی ڕەشنبیری میزۆپۆتامیا-یەکێتی پێشەنگانی کوردستان-کۆمەڵەی جەنگاوەرانی پێشەنگی کوردستان-

کۆمەڵەی جیەڵەجی کوردستان- یەکێتی بزاڤی کارانی کوردستان-کۆمەڵەی ئاوارەکانی کوردستان-بزاڤی جیهانی بۆ داکۆکی کردن لەمافی مرۆڤ(ئۆمێنداری گشتی)- بزوتنەوەی ڕشنبیرانی ئاشتیخواز- هەوڵێر-کۆمەڵەی نێودەوڵەتی کورد-مەبەندی چوار-کۆمیتەی ناکخستنی هەوڵێری حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق-کۆمەڵەی فەرهەنگ و ئاودان کوردنەوەی باشکۆیاتی-یەکێتی ژنانی کوردستان-مەکتەبی سکرتاریەت-ئەنجومەنی پارێزەرانی کوردستان-تیپی شانۆی نوێ-بزووتنەوەی دیموکراتی گەلی کوردستان-کۆمەڵەی زیندانیە سیاسییەکان-مەکتەبی تەنفیزی یەکێتی جوتیارانی کوردستان-خوێندکارانی یەکێتی نێودەوڵەتی دیموکراتی کوردستان-کۆمیتەی پارێزگای هەوڵێری حیزبی شیوعی کوردستان-کۆمەڵەی لە ڕشنبیرانی شاری هەوڵێر-کۆمیتەی تایبەتی مەکتەبی سیاسی ی ن ك-خوێندکارانی پێمانگای هونەرێ جوانکان-ناکخراوی ئاوارەو ئەنفالکانی کوردستان-لەشکری 16 دەشتی هەوڵێر ینك-تیپی شانۆی حەمرین-کۆمەڵەی ئافرەتانی کوردستان-ناکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ لە کوردستان (کوردستان ێچ)-ناوەندی هەوڵێری پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان -ئادیۆی ڕگای کوردستان-ناکخراوی تکۆشانی ئەنجدەرانی کوردستان-ناکخراوی ڕەوتی بەلشەفیك-یەکێتی گشتی قوتابیانی کوردستان).

ئەم لایەنانەی سەرەوە ناویان هاتووە، زەربەشیان بە هەڵواسینی لافیتە لە دەرەوەی هۆڵی قیستیڤاڵ بەشداریان کرد.

ئەم لایەنانەی خوارەوەش تەنها لافیتەیان لە قیستیڤاڵەکەدا هەبوو: (بیرۆی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان- یەکێتی نێودەوڵەتی دیموکراتی کوردستان- ڕۆژنامەی ووتات-ڕۆژنامەی شمس وەتەن-حیزبی شیوعی عێراق- پارتی کرێکارانی کوردستان-لیژنەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی کوردستان-یەکێتی ئافرەتانی زەحمەتکێشان-لقی هەوڵێری حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان-کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان-ئادیۆی نیشتمان-حیزبی شیوعی کوردستان مەکتەبی سیاسی-کۆمەڵەی ڕناکبیری کۆمەڵایەتی کرکووك- کۆمەڵەی ڕناکبیری و کۆمەڵایەتی گەرمسێر -مەکتەبی مافی مرۆقی ی ن ك-یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی کوردستان).

پێشانگای کورد قەان

هەروەها ئەم هونەرمەندانەش بە تابلۆ بەشداریان کرد لە پیشانگای کورد قەان: (جوهەر محەمەد خدر-دارا محەمەد عەلی-دلێر محەمەد شریف-سلێمان شاکر-سەربەست عومەر-سەران-جعفر محمد غریب-جمال مشیر-عبداللە سەراج-فیسە عوسمان-کامران - ڕزگار فقێ عبداللە-

ئازاد ئەنوەر-گرفتار کاکەیی)(چاپنووس ژمارە 2 –حوزەیرانی 1996)*.

شانۆگەری ئەنفالستان

شانۆگەری (ئەنفالستان) ئامادەکردن و دەرهێنانی: کەریمەک غەفور
نواندنی: هاوار مستەفا خان، کەریم مەلا، سۆزان مامە، جەلال ئەنوەر، عەلی سیاسی، کەریمەک غەفور، بەرهەم محەمەد، هەردی حسێن، کامەران عەبدولوەهاب، شیلان سەردەین، عەبدولقادر محەمەد، گوڵاڵە عوسمان، گەران حسێن، رزگار ئیسماعیل، هێوا دڵشاد وەسانی، ئازاد ئەنوەر، ئەحمەد عەدە.
لەرکەوتی ١٩-٤-١٩٩٥ لە چوارچێوەی چالاکییە هەفتەیەکەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالکان نمایش کرا، لە هۆڵی میدیا-هۆڵەر لە چوارچێوەی ڤستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالە بەدناوەکان.
ڤیستیڤاڵی یەکەم بە شانۆگەری شەقام لە ناوەندی ڕۆشنبیری سەردەم لە قەڵاوە بە هۆڵی میدیا بەناو بازاڕدا دەستی پێکرد، هەردوو پەرلەمانتار عیدە بابا شێخ و نەهلە خان بەشدار بوون تیایدا.
شانۆگەرییەکە لالە ڕەنجدەر، تەحسین فایەق، نیهاد جامی، کەریمەک، ئاوارە خان ئامادەیان کرد و زۆری دیکە بشداربوون تیایدا.

بەشداربووانی ڤیستیڤاڵی دووەم: عەزیز وەهاب محەمەد، کەماڵ غەمبار، محەمەد ساڵح ئامەدی، د.ئاسۆ عەبدوڵا، ئارام، شەفیق حاجی خدری، مامۆستا ئەحمەد چاوشین، د.ڕەشاد میران، مامۆستا بهائالدینی جوتیاران، حسێن جاف، عەبدالڕەزاق مەرزنگ، غازی حسێن، عەلی مەحمود محەمەد، جەلیل کاکە وەیس، سەرفراز نەقشبەندی، سەردەین خۆشناو، ئارام سەلیم، کەریم غەفور، مامۆستا عەبدالڕەحمان سدیق.

چەسپینی ڕۆژەکە

هەرچەندە ڤیستیڤاڵی دووەم یاساغکرا و ڕێگە لە ئەنجامدانی گیردرا لە شاری هەولێر، منیش تەماتبار کرام، وەلە کە مەممنوع کرا زیاتر مەرغوب بوو، گرنگ ئەوەیە پەیامەکانی چەسپی و لە کۆتاییدا ڕۆژەك دیاریکرا بە ڕۆژی ئەنفالکراوەکانمان، لەو ڕۆژەدا خەم و داواکارییەکانمان یەك دەخەین، خامەکانمان دابەش دەکەین، بە چاو بە ئازیزانمان دەگرێین، بە بیر ڕێگایەك دەدەزینەوە بە بە یاساییکردن بە مۆزووکردنی و بە جیهان ناساندنی وەك تاوانی جینۆساید، بە دەست و دەنگەکی بەرزیش ئازایانە دەڵێین سەرجەم تاوانکاران بەجیاوازی بە بەردەم دادگا.

تێکدانی ڤیستیڤاڵی دووەم

کە ڤیستیڤاڵی یەکەم دەنگ و سەدای گەورەی دایەوە لە ناو خەڵك و کەناڵی راگەیاندنەکان، کەمەیەك لە هەوڵەر لقێکی هەبوو بە ناوی کەمەڵەی روناکبیری کەمەڵایەتی کەرکوك کە بەڕێز جەلال جەوهەر ئەو کات بەرپرسیان بوو لەو بڕشە، لە لایەکەوە دەیانویست رۆژی 17-4 بسپێنن وەك رۆژی ئینفال، لە لایەکی دیکەوە کەوتنە خۆ ئامادە کردن بۆ یادکردنەوەی ئینفال و دەیانویست هەوڵەکە لە ئەمە بسڕنەوەو خەیان پێی هەڵبستن، هەروەها سەردانی وەزارەتی ناوخۆیان کرد مەبەستی رێکخراوی ئاوارەو ئینفالکەکان وەربگرنەوە و بە خەیان رێکخراوەك تەمار بکەن بە ناوی ئینفالکەکان، هەروەها داوایان لە قوربانیان و هونەرمەندان کرد بەشداری چالاکییەکانمان نەکەن.
لە کاتێك ئەمە هەڵی میدیاشمان لە چەند مانگ زووترەوە گرتبوو، ئامادە بووین هەڵەکە بە ئەوان بڕجە بهەڵێین و مەراسیمەکەی خەمان لە 7ی نیسانەوە ئینجام بدەین، هەشتا لە گەچەڵ کردنی خەیان نەکەوتن، کە بینییان سەدان لافیتە بە پشتیوانی ڤیستیڤاڵەکەمان لە ناو هەڵی میدیاو دەوروبەری هەڵواسراوەو دەیان بەیاننامە بە پشتیوانیمان دەرکراوەو بەشداری بەرفراوانی نووسەران و هونەرمەندان لە ڤیستیڤاڵەکەی ئەمە وە پەراوێز کەوتنەوەی ئەوان، تەنانەت مەکتەبی سیاسی ینك بە 10000 دینار پاڵپشتی ئەمەیان کرد، ئەوجا بە پشتیوانی خوالێخۆشبوو جەبار فەرمان مەڵەتی گرتنی هەڵی میدیا و گەلەرییەکەیان لەمان سەندەوە دایان بە سەوڵەی بەدری سەر بە مەجلەس ئەعلای ئیسلامی، بە شەوکەی لافیتەکانیان بە پیسایی تێکدراو تەمەتەکەیان خستە سەر من، لە لایەکی دیکەوە کاریگەریان لەسەر یەکێك لە رزگاربووانی گەڵە بە کەمەڵەکان دانا لەسەر مینبەر لە کاتی سمیناردا بەدەنگی لێکرد و وەلامی پرسیاری کەڵگەی نەدایەوە، بەڵام شکستیان هێنا.

مامۆستا فەرزاد کەمانگەر و

نامەکانی ئازادی.. ئەحمەد هەولێری

لەنێو ئەو پاڵە تەکۆشەرە کوردەی کە لە ٩ ی گوڵانی ٢٠١٠دا لایەن کەماری ئیسلامیەوە لەسێدارەدران، زۆدەتر ناوی مامۆستا فەرزاد کەمانگەر بەرگوێ دەکەوێ. لەبەرئەوە نا کە مەقام و شکڵی ئەو تەکۆشەرانە جیاوازە، بەڵکو لەبەر سیحری نامەکانی فەرزاد کە هەمیشە کوانووی ناو و شارەتی ئەو بەزیندوویی دەهێڵنەتەوە. شیرین عەلەمهولی یەکێک بوو لەو ژنە تەکۆشەرانەی نێو ئەو پاڵە، کە وەک هاوڕێکانی لەی دەگەڵنەوە خاوەن مەڵەکی بەرزی شۆڕشگێڕانە بوو کە هەزاران داستان و چیرۆک ناتوانێت بارتەقای مەڵاڵی بەرز و شۆڕشگێڕانەی وی بێت. فەرهاد وەکیلی و عەلی حەیدەریانیش تەژی بوون لە مەڵاڵی بەرزی مرۆڤانە و یەتەپیای ئازادیخوازانە. سیلوا هاراتونیان ژنە ئەمریکایی کە بەهۆکەوت هاوزیندانی شەهید شیرین عەلەمهەلی دەبێت لە زیندانی نەگریس و تەقنەری "ئەوین" لەی دەگێڕێتەوە و دەڵێت: شیرین لەو زیندانەی کە تەژی بوو لە تاوانبارانی گەورەی دزی و مادەی هۆشبەر و تاوانکاری هەتا سیاسی، کارەکی کردبوو کە کەس لە قسەی دەرنەدەچوو، هەمووان بە لوتفەوە لە بەردەمی دەوەستان و گوێیان بە قسەکانی دەگرت و خۆشیان دەویست. ئەویش بە سەزی دایک و فەرکارەکەوە دەاوایی دەکردن و وڕی دەدانەوە.

سا لەو نەوەندەدا ناوی مامۆستا فەرزاد زیاتر لەناواندایە، لەبەرئەوەی کەمەڵە نامەی بەنرخی لە بەجێ ماوە کە هێندە بە کرێکن بەسن بە ئەوەی تا هەتایە ناوی مامۆستا فەرزاد بە زیندووی بهێنەوە، نامەکان هێندە بە هەتەرانە و ئێشقەوە نووسراون مرۆڤ کەمێندکەش دەکەن. نامەکانی فەرزاد کەمانگەر ئەوی خستە چەقی گرنگیپێدانی ئازادیخوازان و ئەدیب دەستانەوە. ئاخر هیچ شتێک بە ئەندازەی نووسین کاریگەری نامێنێتەوە، مرۆڤکان جەربەزەیی دەنوێنن و شەهید دەکەون بەڵام ئەوەی زۆدەتر ناویان دەهێڵێتەوە شتێکە لە شەوەی نووسیندا ئەگەر لەپاشیان جێ بمێنە. نووسین بە خۆی گرنگترین بزاوت و داهێنانی مرۆڤ ئەگەر نووسینەکان نەبوونایە ئایەڵەی پەیوەندی ئێمە بە شارستانییەتە کۆنەکانەوە دەپچڕا و بە ئەستاش هیچمان پێ نەدەما زانست و زانیاری خەمانی لەوە هەڵەنجێنین. ئەم نامانە کە لە دوای شەهید کەوتنییەوە بەاوکرانەوە هەرزوو گەیشتنە لووتکەی ئەدەبیاتی بەرەنگاری ئێرانیەوە و

خەڵکانێکی زۆر تا هەنووکەش دەیخوێننەوە و بە وشکانی پەنگری ویژان و زیندوەتیانی پێ دەگەشێننەوە.

گاندی دەڵێ مرۆڤ ئاستەقینەکان هەر لە سەرەتاوە لەگەڵ ژیانێکی سەختدا دەستوێخێن. سا هەرمان فەرزاد ژیان و چارەنووس و نامەکانی گواهی لەسەر مەنتاڵی ئەم مرۆڤە مەزنە دەدەن. لە یەکێک لە نامەکانیدا و لە دەڤەکدا گوزارشت لە خەی وەک زیندانییەک و زیندانەوانەکە دەکات و دەڵێ : دوو کەس، دوو دیوی دیوار، دەرگەیەکی ئاسنین هەیە و هەژنەیەکی گچکە تێیدا، تە لە دەرەوەی بەندینگە و من لەناویدا.

یاخود دەنووسێ : من مەدەرە بەر کوتەك کاتێک لە بەهەشتندا دەنگی پێیەکانم دەت، ئاخر دایکم فێری کردووم بە هەنگاوەکانم لەتەك زەمیندا قسە بکەم و بەرخورد بم. لەنێوان من و زەمین پەیمانێك هەیە و پەیوەندییەك کە پێویستە زەمین پێ لە خەندە و جوانی بکەم، دەی کەواتە بهەشت با بکاوخێ بەهەدا بەم، بهەشت با دەنگی پێم ببیستێت، بهەشت زەمین بزانێت هەشتاکە من زیندووم و هیوادار"

لەیەکێکی تر لە نامەکانیدا دەنووسێ : "منی فەرکار لە فەرخوازەکانمەوە خەندە و پرسیارەکانم بە میرات بردووە". ئەمەش دەریدەخات کە مامەستایەکی ئاستەقینە بووە و ئەزموونی لە خوێنکارەکانی گرتووە و لەگەڵیاندا لە پەیوەندییەکی هەتەراندا بووە. ئەوەتا لە زاری نیچەوە دەڵێ : کەسێک لە پێشەوە مامەستایە هەموو شتەکان لە پەیوەندی بە خوێنکارەکانیەوە بە جدی وەردەگرێ"

لە نامەیەکی تریشدا و لە تۆی زیندانێکی تەنگ و تاریک و بەگەنەوە خەیاڵەکانی باڵدەگرێ و دەیباتەوە بە ئابردوو و ئەو گوندەی کە تێیدا مامەستا بووە و بە دەنگی بریندارەوە بە فەرخوازەکانی دەنووسێ : زۆر دەتەنگم بەتان، لە تۆی ئەم زیندانەوە شەو و هەژ بە بیرەوەریە شیرینەکانی ئەوەوە شیعری ژیان دەچەم، هەموو هەژە لەبەری ئەوە هەژباش لە خەرەتاو دەکەم، لەنێو ئەم چواردیوارە بەرزانەوە لەگەڵ ئەوەدا بەدار دەبمەوە، لەگەڵتاندا پەدەکەنم و لەگەڵتان دەنووم. هەندێکجار 'شتێکی لەشەوەی دەتەنگی' سەراپای هەبوونم دادەگرێ، خەزگە دەکرا بە وەنەی جاران کە لە گەشت و گەڕان دەهاتینەوە و بەم گەرانشمان دەگوت گەشتی زانستی!

لە درێژەدا دەچێتە سەر باسی ناداديیەکانی دنیا و دەنووسێ : خەزگە

دکرا کتێبی بیرکاریمان بەهەموو نزانراوکانیەوە خستبایە بن بردەکەوە، چونکە کاتێ باوک نەتوانێ نانێک بە خزانەکەی بنێتە سەر سفرە چ جیاوازییەکی هەیە مرۆڤ بەدوای ٣+١٤ بێت یان ١٠٠+١٤

لە وانگەی خۆشەویستی بە فەرخوازەکانی ئامۆژگاری دەدا و دەنووسە: کوانی سروشت و خەرتاو دەزانم ئیدی لەمودوا بۆتان ناکرێ لەگەڵ هاوپلەکانتان دانیشن و بخۆن و وازی بکەن، چونکە دوای بۆمبای(پیاوبوون) خەمی نان پەیداکردن بۆرکتان دەگرێ، بۆتان نەکەن پشت بکەنە خوێنکانتان. منداڵەکانتان فێربکەن بە وڵاتەکەیان ببنە ئەندازیارێک لە جنسی شیعر و باران. لە کۆتاییدا دەنوسە ئیدی بە خەرتاوتان دەسپێرم تا سبەینێیەک کە هەندە دوور نییە وانەی عیشق و ڕاستی بە وڵات بڵێنەوە!

ئەحمەد هەولێری

پەژڕەی گەشەپێدانی ئابووری عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

دەستپێشخەری"پشتێن و ڕێگاوبان" کە بە دەستپێشخەری ڕێگای ئاوریشمی نوێ ناودەبرێت، پەژڕەیەکی جیهانیە بۆ دروستکردنی تۆڕێکی فراوانی ژێرخانی بەیەکەوە گرێدراو، کە لایەن سەرۆکی چین"شی جین پینگ"وە لە ساڵی ٢٠١٣ دەستپێکردوە، ئێستاوی ئابووری هیندستان، ڕکابەرێکی ناوازەیە، ئەورووپا نوێترین پەژڕەیە کە ئامانجی یەکخستنی هاوبەشکانی ڕکابەرێتی ناوازەیە و باشووری ئاسیایە بە یەک بلۆکی ئابووری جوگرافی، پەژڕەیەکی هاوبەشی گەورەیە بۆ پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری.
هەریەک لە وڵاتانی سعودیە، یەکێتی ئەورووپا، هیندستان، ئیمارات، فەرەنسا، ئەڵمانیا، ئیتالیا و ئەمریکا یاداشتێکیان واژۆ کردووە کە هەکاریە بنەڕەتیەکانی تۆڕی گواستنەوە ئاشکرا دەکات لە گواستنەوەی کەشتیوە تاوەکو هێڵی ئاسن. پەژڕەکە ئامانجی بەستنەوەی هیندستانە بە ئەورووپا لەڕێگەی ڕکابەرێتی ناوازەوە، پەژڕەکە بریتیە لە هێڵی شەمەندەفەر کە ئیمارات، سعودیە، ئوردن و

ئیسرائیل بە ئەورووپا دەبەستێتەوە، هەروەها ئاکشانی هێڵکانی گواستنەوەی کارەبا و کەبڵی گواستنەوەی داتا بە بەرزکردنەوەی پێوەندی دیجیتاڵی، هەروەها بڕی بە هێناردەکردنی هایدرۆجینی پاک لە نەوان هیندستان و ئەژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەورووپادا .
لەهەمانکاتدا پڕۆژەی ڕێگای گەشەپێدانی عێراق ئامانجی دروستکردنی تێڕکی گواستنەوەی سنوور بەزاندنی عێراق، کە کێنداو بە تورکیا دەبەستێتەوە. ئەم تێڕ پێگەی جیۆپۆلەتیکی عێراق وەک ڕێڕەوێکی بازرگانی بەرزدەکاتەوە و داهاتی دارایی دابین دەکات.
ڕێگای گەشەپێدان پڕۆژەیەکی عێراقیە کە هاوبەشی ڕێکخراوی ڕێگاوبان و هێڵی ئاسن دروست بکات، بەمشێوەیە سوود لە جوگرافیای عێراق و چەندین سنوور وەردەگرێت.
ڕێگای گەشەپێدان هاوکێشە بۆ ناساندنی مۆدێلێکی نوێی گەشەپێدان بۆ سەقامگیرکردنی عێراق لەووی سیاسییەوە هاوبەشان لە پێکهێنانی دۆخێکی ئەمن و ئارام و لەبار بۆ سەرمایەگوزاری، واتە سەقامگیری سیاسی بەمانای کۆتایی کێشمەکێش و ناکۆکیەکان نیە، لەسایەی نەزمی چەند جەمسەری تازەی جیهاندا، لەئاستی ناوچەکە و جیهانیشدا کێشمەکێشی جەمسەرەکان لەسەر ناوچەی نفوز و بەرژەوەندیە ستراتیژیەکانیان درێژەی دەبێت.
عێراق زۆر پێویستی بە هەمەچەشنکردنی ئابووری و سەرچاوەکانی داهات هەیە بۆ کەمکردنەوەی پشتبەستنی تەواوەتی بە داهاتی نەوت، هاوشێوەی وڵاتانی دیکەی ناوچەکە، عێراقیش وەک سعودیە و میسر و وڵاتانی دیکەی کێنداو، شاهیدی گەشانی بەرژەوەندیە بەرەو پێڕەوی گۆڕە و بازرگانی سنور بەزاندن.
دوای چەندین ساڵ لەدەستاتی حکومەتانی بەشبەشکەری هێزی میلیشیای نەتەوەیی و تائیفی، حکومەتی فیدراڵی بەپێکهاتەی حکومەتی بەغداو حکومەتی هەرێم، دوای چەندین ساڵ لە دۆخی شەڕو ئاژاوەی سیاسی، حکومەتی عێراق بەدوای سەرچاوەی نوێدا دەگەڕێت، بیرکەی "گەشەپێدان" جارێکی دیکە گەڕاوەتەوە ناو ناوەندەکانی گوتاری لایەنگرانی دەسەڵاتداران لە حکومەتی عێراقدا، بەرەو ئاراستەیەک هاوئاڕاستە کە زیاتر مەیلی بەرەو بازاڕ کراوەکان و تەکنەکردنی ئابووریە ناوخۆییەکانە بە ئابووری جیهانەوە دابین بکات.
هەروەها ڕێگای گەشەسەندن پێویستە بەو قەناعەتە باوەی کە بەرجوازی عێراق و گەشانەوەی زیاتری سەرمایە زۆر پێویستی بە هەمەچەشنکردنی ئابووری و سەرچاوەکانی داهات هەیە بۆ کەمکردنەوەی پشتبەستنی تەواوەتی بە داهاتی نەوت، هەر لەم ئاراستەیشەوە مەسەلەی سەقامگیری و ئارامی سیاسی دەبێتە پێداویستیەک بۆ سەرکەوتنی ئەو پڕۆژەیە.

عێراق ڕووگای گۆڕەپانی سەرمایەگوزاری دەستپێکردوە، کە پڕۆژەیەکی گەورەیە و هاوبەشداتی سوود لە پێگەی جوگرافی وڵات و چەندین سنوور وەربگرێت. ئامانجی پڕۆژەکە دروستکردنی تۆڕێکی گواستنەوەیە کە کەنداو بە تورکیە دەبەستێتەوە و یەکێکە لەو جۆرە کارانەی کە ئەمڕۆ لەژێر هەڕەشاتی ناوچەکە استدا باس دەکرێت بە پڕۆپاگەندانی بازرگانی سنووربڕێن و پەیوەندیکردن نێک تەنها لە نێوان وڵاتانی ناوچەکە، بەڵکو لە نێوان وڵاتانی ئاسیاشدا.
ڕووگای گۆڕەپانەکان ئاگەر سەرکەوتوو بێت، پێگەی جیۆپۆلەتیکی عێراق وەک ڕووبەڕووبکی بازرگانی بەرز دەکاتەوە و گرانبەهای دارایی و سەرمایەگوزاری و هێلی کار دابین دەکات، لە بنەڕەتتردا، پڕۆژەکە هاوکێشە بە ناساندنی مۆدێلێکی نوێی گۆڕەپانەکان کە بتوانێت عێراق لەڕووی سیاسییەوە سەقامگیربکات.
وڵاتانی ناوچەکە و جیهانیش زیاتر ئارەزوی خۆیان نیشان دەدەن بە دروستکردنی ئەم ڕووبەڕووە بە ئاوگەڕی بازرگانی نێودەوڵەتی لە سنوور بەزاندن، بەجۆرێک ئەمڕۆ بەشێوەیەکی فراوان دوای ئەو هەموو شەڕو کارەسات و گۆڕاوە سیاسیە، هەژەماتی ناوچەکە بووەتە گۆڕەپانێک بە کێبڕکێی جیۆ-ئابووری نێوان وڵاتانی زلهێزی دنیا، ئەمەش لە پەیوەندی و کێشمەکێشی چین و ئەمریکادا هەنگی داوەتەوە، لەم چوارچێوەیەدا، کەیدەرە بازرگانیەکانی نێوان وڵاتان و ناوچەکان زیاتر و زیاتر پەیوەست دەبن بە هاوتەریبیە جیۆپۆلیتیکیەکانەوە.
سەرەڕای بەرزبوونەوەی نرخی نەوت دوای سەرهەڵدانی ململانێکان لە ئۆکرانیا، قەناعەتێکی گشتی هەیە کە مۆدێلی عێراق بە دابەشکردنەوەی سامانی نەوت کێموکوڕی تێدایە و ئاگەر ڕاست نەکرێتەوە، هەنگە قەیرانی سیاسی داهاتوو زۆر تووندتر بێت.
هەرچەندە داهاتی عێراق لە هێناردەکردنی نەوت لە نێوان هەشت بە نە ملیار دۆلاردایە لە مانگێکدا، ئەمەش بەهۆی گرانی نرخی نەوتەوەیە، لەلایەکی تریشەوە وەبەرهێنان و بازرگانی نەوت نێک نێیتوانیوە سەرچاوەیەک بێت بە ئەمنیەت و پاراستنی یەکپارچەیی عێراق، بەڵکو بەردەوام مەیدانی کێشەو شەڕی نێوان هێزە میلیشیاکان بووە لەسەر باڵادەستیان بەسەر بیرە نەوتیەکاندا.
بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە ئایا توانای دەوڵەت بە دابینکردنی دارایی و جێبەجێکردنی پڕۆژەیەکی وەها گەورەی تێکەڵبون بە ئابوری جیهانەوە ئیمکانی هەیە، یان ئەو ئاستەنگیانەی چین کە بەرەوڕوی ئەم پڕۆژەیە دەبنەوە؟.
ئەو ئاستەنگیانەی ڕووگا بە خەرایی چوونە پێشەوەی ئەم پڕۆژەیە دگرێت کەم نین و وڵانیان ئاسان نیە، بەتایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی ئادەی گەندەیەکی تەواو زاڵ و بەربڵاو و سیستماتیک

کە لە تەواوی عێراقدا سایەی کردووە. هێروهها ئاستەنگی ئەوەی عێراق تائێستا شایەتحاڵی دەخێکی وەها نائەمنی و بونی هیزی میلیشیاو ناسەقامگیریە کە تێپەڕاندنی بە ئاسانی نایەت بەدەستەوە، چونکە هەوڵی گروپە میلیشیاکان کە بەشدارن لەدەسەڵاتدا بە دەستبەسەرداگرتنی کۆنترۆڵی دەوڵەت و سەرچاوەکانی بەشێوەیەکە کە دەبێتە هۆی هۆشانەوەی دامەزراوەکانی دەوڵەت و تێکدانی توانای حکومەت بە هەماهەنگی وردی پرسەی پلاندانان و جێبەجێکردن، بەیە دور نیە ببێتە هۆی کشانەوەی وەبەرهێنەرانی بیانی، یان کشانەوەی ئەو وڵاتانەی کە هەوڵی سودمەندبوون لەوێوی گەشەپێدانی سەرمایەگوزاریەوە ئەدەن.
هێروهها سروشتی کوتلە سیاسیەکانی عێراق زیاتر ئاسانکاری بە حسابات و قازانجی کورتخایەن دەکەن، تائێوەی پشت بەستن بە پڕۆژەی درێژخایەن، بەتام دەخالەت و پڕۆژەکانی وڵاتانی زلهێزی دنیا بەتایبەتی چین بە ئاراستەی پڕۆژە درێژخایەنەکان هەنگاو دەنەن.
لەهەمانکاتدا بەربەستی سەرکەوتنی پڕۆژەکە بریتیە لە سەختی دابینکردنی بودجەی بەردەوام بە پڕۆژەیەکی وەها گەورە، کە ناکارایی و گەندەڵی بەربەاو لە دامەزراوەکانی دەوڵەتی عێراقدا، کەشەی گەورەی بە دروست دەکات، هەنگە ئەگەری نائەمنی و نادڵنیایی وبەرهێنەران لەوێگای گەشەپێدان و ئەو وڵاتانەی کە دەیانەوێت سوودی لە وەربگرن، بهێیوایان کات.
ئەوەی بەرچاوە حکومەتی محەمەد شیاع سودانی هەگەی گەشەپێدانی لەباوەشگرتووە، کە بە ئامرازێکی دەزانێت بە خێراکردنی گەشەسەندنی ئابووری عێراق و پتەوکردنی پەیوەندی وەیات بە بازاڕە جیهانیەکان و دروستکردنی سەرچاوەیەکی گەورەی نوێی داهات، لەباری عەمەلیشەوە هەوڵ ئەدات بەم هەگەیە سەرکایەتی خێی و دەسەڵاتی چوارچێوەی هەماهەنگی جێگیر بکات.
هەگای گەشەپێدان بەوپەیەی پڕۆژەیەکی ئابووریە کە لە دەوری ئامانجێکی سیاسیدا دەسوڕێتەوە، ئەویش سەرکەوتنی گەینی دەخی سیاسی ئێستای عێراقە لە نائارامی ئێستایەوە بە ئارامی و گەڕان بەدوای چارەسەری ئاستەنگە ئابوری و سیاسیەکان، ئامانجی هەگای گەشەپێدان زیاتر لەوەی پەیوەندی بازرگانی سنووربازن بەدەستبهێنێت، جگە لەهەگاوبان و هەی ئاسنی کە بەندەری فاو لەباشووری عێراق بە سنووری عێراق و تورکیا دەبەستێتەوە، دەبێتە هەی دامەزراندنی کارگە و وەرشەکان، کە هەگەی زیاتر بە چالاکیە ئابوری بازرگانیەکان دەدات، سودانی هایگەیاند کە هەگای گەشەپێدان تەواوکەرێکی پەویستە بە بەندەری فاو لەناوخەدا بەرەو تورکیا و ئەولاتری تورکیا.

لەوەش زیاتر، پڕۆژەکە یارمەتیدەر دەبێت بۆ پێناسەکردنەوەی سنوورەکانی باشوور و باکووری عێراق، هەرێمی حکومەتی عێراق بەرنامەڕێژی دەکات بۆ ناوندبونەوەی عێراق و کنترۆڵکردنی سنورەکان.
هاوکات ڕێگای گۆشەپێدان، وەک پرۆژەیەکی گەورە کە کاریگەری ستراتیژی لەسەر عێراق هەیە، ڕێنگە ببێتە دژەفۆتک و هاندەرێک بۆ حکومەتی عێراق بۆ درێژکردنەوەی کنترۆڵی ئەمنی خۆی بەسەر ناوچە پڕاوێزەکان و فراوانکردنی دەستەاگەیشتن بۆ دەستکەوتە ناوندیەکان. هەر لەم چوارچێوەیدا هاوەدان بۆ بچوککردنەوەی قەبارەی هەرەم مانا پەیدادەکات، حکومەتی عێراق پێویستی بوونابێت حکومەت و دەستکەوتکی تر لە چوارچێوە عێراقدا لە پاێیدا بێت و ببێتە هاوبەش لەم پرۆژەیدا، ئوەندە بارزانی و تاڵەبانی دوەت کە سەر یەشە بۆ پرۆژەکە دروست نەکەن و بتوانن ئەمنیەتی هەرەم بپارێزن، جگە لەوەش ڕێگاوبان و هێڵی ئاسنی نوێ ئامازی خۆرای پێوەندی نوان پارێزگاکانی عێراق پێویست دەبیت، دروست بکرێن، بە باشتر تەکنەکردنی شارەکان لەگڵ یەکتر و پڕڕپەدانی چالاکیە ئابووریە ناوخۆیەکان و پڕۆژە بڕفراوانەکان.
عێراق دەبێتە ناوندێکی گرنگ بۆ بازرگانی نودوەتی و ڕێوێکی سڕکی بۆ کاڵاکان، کە ئابووریەکەی هاندەدات و هێلی کار دروست دەکات و سڕچاوەی نوێی داهات بۆ سڕمایەداران و دوەت بڕهەم دەهێنێت. کاربەدەستانی عێراق داهاتی ساڵانەی پرۆژەکە بۆ نزیکەی چوار ملیار دۆلار مەزەندە دەکەن، کە کەی تەچووی پڕۆژەکەش بۆ نزیکەی 17 ملیار دۆلار مەزەندە دەکرێت.
قەتەر وەاتکی سڕکیە لە کەنداودا کە ئارەزووی پشخستنی ئەم پڕۆژەیە دەکات، بۆتایبەتی پاش ئەو ئەزمونە تاڵانەی کە تێیدا ژیاوە لەکاتی ئەو گەمارۆیەی کە لەلایەن سعودیە و ئیمارات یەکگرتووی عەرەبی و بەحرەین لە نوان ساڵانی ٢٠١٧ بۆ ٢٠٢١ بەسەریدا سەپێنراوە، ئەمەش وای لە قەتەر کرد بەدوای ڕێگەی بەدیلدا بگەڕێت بۆ بازرگانی. جگە لەوەش قەتەر پێوەندیەکی نزیکی لەگڵ تورکیا هەیە کە هاوپەیمانی سڕکی ناوچەکەیە لە پشەوە و لە کاتی گەمارۆکەدا.
تورکیا بە جۆش و خرۆشەوە پشتگیری لە پڕۆژەی ڕێگای گۆشەپێدان دەکات، چونکە ڕێگایەکی کورت بۆ ناوچەی کەنداو دابین دەکات و هەروەها خواستەکانی ئەنقەرە بۆ ئەوەی ببێتە ناوندێک بۆ ئاوگڕی بازرگانی جیهانی جێبەجێ دەکات.
هاوکات ئیمارات دەتوانێت لەم پرۆژەیەدا هاوبەشی بکات، بۆتایبەتی دوای ئەوەی محەمەد شیاع سودانی، داوای هاوکاریی کرد بۆ

بەرەوپێشبردنی بەندەری فاو کە بڕیاردرا ببێتە پێگەی ئەم پڕۆژەیە پێکدەهێنێت. هەنگاوە ئەمە لەگەڵ بڕژەوەندی ئیماراتدا بگونجێت بە بەهێزکردنی بوونی خۆی لە عێراق، و پاراستنی پێگەی خۆی وەک لایەنێکی سەرەکی لە بەرەوپێبردن یان سەرپەرشتیکردنی بەندەرەکان لەسەر ئاستی جیهانی. بەتام وا پێدەچێت ئیمارات کەمتر مەیلی بەشداریکردنی لەو پڕۆژەیەدا هەبێت بە لەبەرچاوگرتنی ئاگاری ئاوەی کە بەندەری فاو ببێتە کابەری بەندەرەکانی خۆی، هەروەها ئاو کاریگەرییەی کە گروپە میلیشیاکانی لایەنگری ئێران و دژە ئیمارات لە عێراقدا دەوری دەبینن. بەپێی ئیماراتیە لەبەرچاوگرتنی ئاو بڕژەوەندییەی کە بەرەوپێی ئابووری لە نێوان هیندستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەورووپا لە کاتی شەڕی غەززەدا وەریگرتووە، ئاوەی پێباشترە چاوەڕێ بکات پێش پابەندبوونی بە پڕۆژەیەکی لاوچەشنە.

لەم کەیس و بەینەشدا، کۆمپانیای بەندەری فاو بەکابەرێکی بەندەری موبارەک ئەلکبیر لە دوورگەی بوبیان لەک ئەداتەوە، کە بڕیاوامی دروستکردنی گرژی لەنێوان عێراق و کوێتدا دروستکردووە. هەکاری ئەمەش تەنها ناکۆکی لەسەر سنووری دەریایەکانی نێوان هەردوو وڵات نییە، بەڵکو ئاو بەچوونەی عێراقیش کەڕەنگە بەختی بەندەری موبارەک ئەلکەبیر تەکبدات. ئەم ناکۆکییانە بووە هۆی ڕاگرتنی کارکردن لەسەر پڕۆژەی بەندەری کوێت بە ماوەیەک، بەتام لە مانگی تەممووزی ٢٠٢٣ حکومەت دەستپێکردنەوەی کارەکانی تاوکردنی ڕاگەیاند.

"هەنگاونان بڕاو چین" بووەتە بەشێک لە گوتاری سیاسی هەندێک لە کوتلە سیاسیەکانی عێراق، بەتایبەت ئاوانەی لە ئێرانەوە نزیکن، کە ئەمڕیان وەک ئامرازێک بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەژموونی ئەمریکا نیشانداون، لەلایەکی تریشەوە بە سەرکەوتنی پڕۆژەی گەشەپیدان دەخەمڵێنرێت.

لە ساڵی ٢٠٢١ عێراق بووە گەورەترین سوودمەند لەو پارەیەی کە چین بە دەستپێشخەری "پشتێن و ڕێگا" تەرخانی کردووە، لە کەی نزیکەی ٦٠ ملیار دۆلار ١٠.٥ ملیار دۆلاری وەرگرتووە. پێش ئاوە حکومەتی عادل عەبدولمەهدی لەگەڵ چین ڕێککەوتبوو لەسەر دامەزراندنی سندوقێکی هاوبەش کە تێیدا داهاتی سەدهەزار بەرمیل لەڕۆژکدا لە هەناردەکردنی نەوتی عێراق بۆ گواندنەوەی قەرزەکانی چین و وەبەرهێنانکانی پرسەی ئاودانکردنەوە و پڕۆژەکانی گەشەپێدان لە عێراق بەکاربهێنرێت.

حکومەتی عێراق بەنیازی ئاوە بوو کە بەندەری فاو وەک پڕۆژەیەکی تاوکاری دەستپێشخەری "پشتین و ڕێگاوبان" پیشان بدات، ڕەنگەوەکی دەریایی نوێ دابین بکات کە بتوانێت خزمەت بە چین و زلهێزە

ئابووریە تازەپێگەیشتوەکانی ئاسیا بکات، بەو پێیەی بەیارەکاتی گواستنەوەو گەیشتنی کاڵاکان بۆ ئەوروپا کەم بکاتەوە. بەیە لەم نەوەدا عێراق هووبەووی کێبڕکێی توندی وڵاتانی دراوسێ دەبێتەوە، کە هەندێکیان زیاتر لە بازرگانی نەوتەوە و بەرهەمهێنانی بەندەر و کەشتیوانیدا بەشدارن، وەک ئیمارات و هەندێکی دیکەش وەک تورکیا، ئێران و کوەیت،کە توانای ئابووریان هەیە گرێ لە پلانەکانی عێراق بکەن.

حکومەتی عێراق وەها نیشان ئەدات ئاوپێی گرنگی بە شەفافیەت دەدات لە مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم پڕۆژەیەدا. بەڵام ئەمە شتێک نادات بەدەستەوە گەر حکومەت نەتوانێت پشتگیری سیاسی بەردەوام دەستەبەر بکات و بودجە بە کاتی گونجاوی گەشەپێدان بکبخات، ئەمەش پێویستی بە بنیاتنانی کێبڕکێیەکی بەهێز هەیە لە بەرژەوەندی پڕۆژەکە تا گومانی سەرنەکەوتنەکەی کەمکاتەوە.

لە دواجاردا ئەتوانین بڵێین ئەم پرسیارە لە گەشەپێدانی ئابووری عێراق دەستی پێکردووە، سەرکەوتن یا شکست لەبەردەم چاوەڕوانی ئاوگەڵێکی تەواو جیاوازدا بڕیاردەوە، کە لە چاوەڕوانی ئاوگەڵو دەخێکی سیاسی وەهایە کە هاوکێشەی سیاسی دەخاتە بەردەم دەورانێکی تازەوە، کاریگەری جدی لەسەر ڕێ و نەخش و هاوسەنگی هێزەکان دادەنێت، کە چەن مامەڵەی دەخێکە دەکەن. هێزە شیعەکان بە تایبەتی چوارچێوەی هەماهەنگی لە حکومڕانی و دەسەڵاتی سیاسیدا دەستی بەم هەوتەوە گرتووە، نەخشە سیاسیەکانی لەسەر ئاو بنەمایە پیادە دەکات، لە هەوڵی هەنگاوەکانی ناوەند بونەوەی عێراقدایە.

هەرەمی کوردستان خۆی هادەستی ئاوەکردوە کە بەشێکە لە عێراق و گەڕاوەتەوە ژێرکەفی دەوڵەتی ناوەندی، ئەم ئاوگەڵە هەلومەرجێکی تازە دەهێنێتکایەوە کە کاریگەری لەسەر هەمو لایەنەکانی ژیانی کەمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی دادەنێت و بزوتنەوەی کرێکاری و جەماوەری پەدەنێتە قەناغێکی تازەوە.

حکومەتی ناوەندی ئاو دەرفەتێی پەیداکردوە کە هێزمونی خۆی بەسەر هەمو جوگرافیای عێراق بە کوردستانیشەوە بسەپێنێ، لەوەی سیاسی و ئابوریەوە حزبە بورژوازیە کوردەکانی ناچار کردوە مل بەم دەخە بدەن، دواجار بەو مەرجە دەتوانن بەردەوامی بە پێگەی سیاسیان بدەن، کە ببنە پاسەوانی پرۆژەی گەشەپێدانی ئابووری عێراق وبە هەسمی قەبوڵی ناوەندبونەوەی عێراق بکەن، هەلومەرجی

تازەش گرەخواردنەوەی کوردستانێ بە عێراقەوە.

عوسمانی حاجی مارف

نوسینی ئەم وتارە بە هەشنایینە لە سەر گۆشەیەکی ئەو بەیارنامەیەی کە لە کۆنگرەی شەشەمی حزبی کۆمۆنستی کرێکاریی کوردستاندا دەنگی پەدرا، سەبارەت بە "بارودۆخی سیاسی و سەرخەتی سیاسەتکانی حزب"

کاملای گوریسەکە بگیرە.. سامانی وەستا بەکر

هەرشە هاستوخەکەی ئێران بە سەر ئیسرائیل بوەریەکی زۆری پەویست بوو تا ئێران هاستوخە هەرش بکاتە سەر ئیسرائیل ئۆگەرچی سنوردار و بەپەلە ئاگادارکردنەوەی پەشتریش بوو.

ئێران:

دوای هەرشەکەی ئیسرائیل بە سەر باوەزخانەی ئێران لە دیمەشقی پایتەختی سوریا، بۆگوەرەی بۆچوونی ئێرانیەکان چیتر بە ئەو وەتە نائۆگونجا لەگەی گرووپە چەکدارە تووندەوەکانەوە وەک بام باتەوە، چونکە هەرشکردنە سەر باوەزخانە بە هەرشکردنی هاستوخە بە سەر خاکی وەاتی هەرشکراو ئەژمارکرە ئۆگەرچی بەپەی هەواگری ئیسرائیل باوەزخانەکە وەک بنکەیەکی سەربازی وکاری سیخوەی بەکارهەناوە، بەام هەژگار ئەیسلەمنە کە ئێران هەشەیی و پەلەی کردووە لەو بەیارەیا.

- ئەوترە هەرشە هاستخەکەی ئێران بەپەی هەکەوتن و ئاگاداری پەشووتری ئەمریکا و ئیسرائیل کراوە، ئەویش بە مەبەستی پاراستنی شکەی سەربازی و سیاسی ئێران کە چەندینجار لەلایەن ئیسرائیلەوە شکەناوە و ئێران بە ناهاستوخە وەامی سنورداری هەبووە.
- ئۆگەر ئێران هاستوخە هەرشی نەکرادایە چیتر لەلایەن هەزە هاوسزەکانییەوە لە دەرەوەی سنوری ئێران متمانەی ئەویان نەئەما کە ئێران توانای پاراستی ئەوانی هەیە، چونکوم ئۆگەر

ئێران توانای پاراستنی زەوی و خاکی خۆی نەبێ بەگومان توانای پاراستنی کەسی تریشی نابێ.

- ئەگەرچی باس لەوە ئەکرێ کە ئێران لەماوەی باوەڕخانەی سویسراوە نەخشە و کاتی هەرشەکەی گەیاندۆتە ئەمریکا و ئیسرائیل بەڵام ئەگەر ئەو گریمانەیش لاوازبێ بەڵام ئێران بڕدەوام لەماوەی بەیانامەو ئاگەیاندنە فەرمی و نافەرمییەکانیەوە ئاگایاری ئەیا بە ئیسرائیل کە نیازی هەرشی هەیە، ئەوەش بەمەبەستی ئەوەی ئیسرائیل ئامادەسازی بکا و کەمترین زیانی بەرکەوێ چونکە ئێران و ئابوریەکەی بەرگەی کاردانەوەی توندی ئیسرائیل ناگرێ.
- هەرشەکەی ئێران بە سەر ئیسرائیل بە شکستی ئەو ولاتە کۆتای هات و سەرنجام بە ئێران و هەموو هەزێ هاوسەزکانیشی سەلمێنرا کە موشەکەکانی ئێران ناتوانێ بەسەر تەکنەلەجیای ئیسرائیل و هاوپەیمانەکانیا زاڵبێت.
- ترسی ئێران لەو کارەی و کاردانەوەی ئیسرائیل و ئەمریکا هێندێ زەربوو هەشتا موشەکەکانی ئێران بە ئاسمانەوە بوون کە ئێران ڕایگەیاند ئەوان کۆتاییان بە هەرشیکە هێناوە ئەمەش ئەوە ئەسەلمێنێ کە ئێران ئەوە ئەزانێ کە تەکنەلەجیای سەربازی ئەو وڵاتانە توانای خستنخوارەوەی موشەک وهێزە دەریایی و بەردومانی فڕۆکە جەنگیەکانی ئیسرائیلی نییە.
- بەم کاردانەوە و هەرشە هەڕەشەیەی ئێران هاوکاری و سودەکی زۆری بە ئیسرائیل گەیاند و جارەکی تر کردیەوە بە مناڵێ خۆویستەکەی ڕۆژئاوا.

ئیسرائیل:

ساڵانێکە ئیسرائیل بە چەندین هەکار لە هەوڵی ئەوەیایە کە ئێران لە شێوەی ڕاستەوخۆ تەوگلێنێ لەبەرچاو هەکارەک:

- تا بتوانێ ڕاستەوخۆ هەرش بکاتە سەر پگەی چەکە ئەتەمییەکانی ئێران و کۆتای بە دڕاوکێی بەدەستهێنای چەکی ئەتەمی ئەو وڵاتە نەیارەی خۆی بهێنێ.
- تا جبەخانەی موشەک و فڕۆکە بفڕۆکەوانکانی ئێران پشانی جیهان بگشتی و بتایبەتی وڵاتانی کەنداو بات کە ئێران چ جبەخانەیەکی کەکردۆتەو چەندیش مەترسییە بە سەر جیهان بتایبەتی وڵاتانی کەنداو.
- ئیسرائیل توانی پشتگیری بە مەرجی ڕۆژئاوا و زەربەی وهەرزەری وڵاتانی جیهان بەدەستبهێنێتەو و ئەوەش بە ئێران و هەموو ئەوانێ بسەلمێنێ کە بەهێز لە لەکدانەویان بە پشتگیری مرۆڤدۆستانی جیهان بە خڕاپکی سیفیل غەزە ئەکرد.

- لە دوای هێرشە تیرۆرستییەکەی ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣ی ئیسرائیل کار بۆ ئەوە دەکا بیسەلمێنێ کە بزوتنەوەی حەماسی فەلەستین بانگەوازێکی سوپای قودسی ئێرانەوە، بۆیە ئیسرائیل کار لەسەر ئەوە ئاکات کە خودی ئێران ئاپۆچی جەنگێکی ئاستەوخۆ بکات لە بری هاوسۆزەکانی، لەمشا سەرکەوتووبوو.
ئیسرائیل بە وەهام نابێ، چونکوم لەلای ئیسرائیل کار بۆ هاوکێشەیەک ئەکرێ کە لاوازی بۆتای نەمان و کۆتای ئەو وەتایە بێ وەهامیان ئەبێت، ئەستاش کاتێ گونجاو ئاتۆنییەکەی ئیسرائیلە کە هێرشی ئاستەوخۆ بە پێردە بکاتە سەر پێگە ئەتەمیەکانی ئێران و تواناکانی ئەو وەاتە بشۆوەیەکی بەرچاو لاوازبکات، هەر ئەوەشنا بگرێ ئەگەر بگونجاوی بزانن دوورنیە هێرش بکەنە سەر مەگەی موشەک و فڕۆکە بە فڕۆکەوانەکان و ژێرخانی ئابووری ئەو وەاتە و تونای سەربازی و ئابووری ئێران بشۆوەیەکی بەرچاو لاوازبکەن بەهام ئەم کارە بەبێ گەپی سۆزی ئەمریکا نابێ و ناکرێ.
ئەگەر بەهەزەکە ئەوەیە کە ئیسرائیل هێرشی سایبەری بکاتە سەر ئێران ولێ بگەیەنێ زیانی زۆر و گەورە بگەیەنێتە ئێران و لەم کارشا پشتیوانی بێ گەپی سۆزی ئەمریکی نییە و لە هەمانکاتیشا ئەتوانێ سود لە تواناکانی کەی وەاتانی هاوپەیمانی خۆی وەرگرێ بۆ ئەوەی تۆشی کاردانەوەی ئێرانیان بکات.

USA:

لەبەر ئەوەی ئەمریکا و وەک بەتایبەتی دیموکراتەکان و جۆن بایدن هەلبژاردنیان لە پێش کار بۆ ئەوە ئەکەن کە کارلەکار نەترازێت و ئیسرائیل وەهامی نەبێ، هەروەک چۆن لە پێشووتریشا هەوەی زۆریان ئەیا کە ئیسرائیل هێرشی سنوردار بکاتە سەر کەرتی غەزە، چونکوم بشی هەرە زۆری دەنگدەری عەرەب و ئیسلامەکانی ئەمریکا دەنگ بە دیموکراتەکان ئەیەن بە نمونە ولایەتی "میشیگان"، وە بشۆوەیەکی گشتیش بنکەی جەماوەری دیموکراتەکان دژی هەلگیرسانی جەنگ و تیۆگلانی ئەو وەاتەن.
لەئەگەری تۆگلانی ئەمریکا لە جەنگەکی ئاستەوخۆیا لەبەرژەوەندی دیموکراتەکان و جۆن بایدن نییە و کارەکە لەبەرژەوەندی دەناەد تراپم و کەماریەکان کۆتاییەت، لەبەر ئەو هەکارە لە ئەستایا تیمەکەی جۆن بایدن هەوەکی زەرئەیەن کە ئیسرائیل وەهامی نەبێ، بەهام:

ستراتیجی قوڵی ئەمریکا و بەرژەوەندی ئەو وڵاتە شتێکی تر و لەسەرو جەن بایدن و هەڵبژاردنکانەوەیە و پاراستنی ئیسرائیل بە ئەوان پاراستنی ڕاستەوخۆی ئەمریکایە و نەمانی ئیسرائیل نامانی کۆتای بەرژەوەندیەکانتی ئەو وڵاتەیە لە ڕووەڵاتی ناوین و بگرە ئاسیا و بەشێکی زۆرهەڵاتی ئەوروپاش.
ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی هیچ بژاردەیەکی تریان نیە جگە لەوەی کە پاڵپشتی سەربازی و ستراتیژی ئیسرائیل بکەن و شەوی ڕابردووش بەکردار ئەوەیان سەلمان.
ئەمریکا خودی خۆی هەرشی ڕاستەوخۆ ناکاتە سەر خاکی ئێران بەڵام چەن کارەکیتری زۆر گرنگ و یەکلایکەرەوە بە ئیسرائیل ئەکا، **لەوانە:**
١. هەرش ئەکاتە سەر هەر هەزەکی هاوسەزی ئێران کە بیانوە زیان بە ئیسرائیل بگەیەنن.
٢. سنوری ئیسرائیل ئەپارێزن و ڕێگەنایەن هیچ موشەک و فڕۆکەیەکی بە فڕۆکەوان ببەتە هەڵەشە بەسەر ئاسایشی ئیسرائیل.
٣. چەک و جبەخانەی زۆر و بەهێز و نوێترین تەکنەلۆژی ئێگەیەنن ئیسرائیل کە ئەبەتە هەکاری یەکلاکەرەوە لە ئێگەری هەڕەشگیرسانی جەنگی ڕاستەوخۆیا.
٤. دروستکردنی هاوپەیمان دژی ئێران و تووندکردنەوەی گەمارۆی ئابوری لەسەری.

G7:
کەی ئەو وڵاتانە پشتگیری خۆیان بە ئیسرائیل ڕاگەیاند و ئەمش هەنگاوەکی ترە کە بەسودی ئیسرائیل و شکستی ئێران ئەشکێتەوە، ئەمە لەکاتەکایە کە پێش هەرشیکەی دوێنێ شەوی ئێران بە سەر ئیسرائیل کەی ئەو وڵاتانە هەوەستەکی جیاوازتریان هەبوو بەرامبەر شەوازی مامەڵەکردن و جەبەجەکردنی پلانی سەربازی ئیسرائیل لە غەزە، بەڵام کورتبینی ئێران ئەم هاوکێشەیەی پێچەوانە کردەوە و گەڕانیەوە سەر ڕێچکەی پێشوو و هەمیشەیی خۆی.

وڵاتانی کەنداو:
وڵاتانی کەنداو بەتایبەتی سعودیە سیاسەتێکی زۆر زیرەکانە پەیڕەوئەکەن و خۆیان تەوناگلێنن.
سعودیە، ئیمارات، بەحرەین، عومان و کوەیت تا ئاستێک یەک ستراتیژ و یەک سیاسەتیان هەیە و لەسەرەتای هەڕەشە تیرۆرستیەکەی حەماسەوە بە سەر خەڵکی سڤیلی ئیسرائیل ئەوان بەدەنگن، ئێگەرچی ناوبەناو سەرکەنەی کوژرانی خەڵکی سڤیل ئەکەن لە کەرتی غەزە بەڵام هیچ کاردانەوەیەکی وایان نیە بەرامبەر ئیسرائیل کە ببەتە هەکاری

خراپبوونی بەرژەوەندییەکانیان لە بەر چەن هۆکارێک:
١. ئێران بزوتنەوەی حەماس، حیزبوڵڵای لوبنانی، حوسییەکانی یەمەن و هێزە شیعییە یاخییەکانی ئێراق بە باڵی سەربازی ئێران ئەزانن و ئێرانیش نیازی سەرسەختی ئەو وڵاتانەیە و سەرکەوتنی ئیسرائیل لە بەرژەوەندی ئەوانیشە.
٢. حەماس، حیزبوڵڵای لوبنانی، حوسییەکانی یەمەن و هێزە شیعییە یاخییەکانی ئێراق چەن هێزێکی ئیسلامی جیهادین کە ئەوان بە نیازی بەرژەوەندییە سیاسییە ناوخۆییەکانی خۆیانی ئەیبینن.
٣. بەهێزبوونی ئێران بە واتای لاوازی ئەوانە.
٤. سەرکەوتنی ئێران ئەبێتە هۆکاری دەستبەسەراگرتنی سنورە ئاوییە هاوبەشەکان و سەرەنجام پاشەکشێی ئابووری ئەو وڵاتانەی لێئەکەوێتەوانە.
٥. ئاشتی لەگەڵ ئیسرائیلێکی بەهێزا بە ئەوان گرنگتر و ستراتیژی تر لە ئێرانێکی نیازی شیعی ودژ.
٦. وڵاتانی کەنداو ئامادەنین دەست لە پرۆژەی ئاشتەوایی ئاینەئیبراهیمییەکانی نێوان ئەوان و ئیسرائیل هەڵگرن و بگەڕێنەوە چوارگۆشەی یەکەم.

ڕوسیا:
ڕوسیا گەورەترین سودمەندی کەی ئەم هەموو پشێوی و جەنگە نەخوازراوەی ناوچەکەیە چونکە سەرنجی کەی جیهان لە ئۆکرانیاوە گواستراوەتەوە بە ئیسرائیل-غەزە و ئیران. لە ئەگەری فراوانبوونی جەنگەیا ڕوسیا دەسی واڵئابەت کە چەنگی ئۆکرانیا-ڕوسیا لە بەرژەوەندی خۆی کەتای پێبێنێت و هێزمووەنی خۆی بەسەر ئۆروپایا بسەپێنێ.

هەرێمی کوردستان:
ئەزموونکان ئەوێان سەلماندووە کە کورد و کوردستان هیچ بەرژەوەندییەکی ستراتیژی و درێژخایەنی لەگەڵ هیچ وڵاتێکی هەرێمی و نەودەوڵەتیا نییە بەڵکو کەی ئەو وڵاتانە کورد و خاکەکەشی لە بەرژەوەندی خۆیان بەکارئەهێنن، بۆیە گرنگە کورد بە دووریەکی یەکسان لەکەی لایەنکانی ئەو جەنگانە بوستە و بگرە هەوڵبا باشترین پێوەندی لەگەڵیانا هەبێ و کاربکا بە دروستکردنی بەرژەوەندی ستراتیژی بەجۆرێک کە زلهێزکان و وڵاتانی هەرێمی پاراستنی کورد و کوردستان بە بەشێک لە ئاسایش و بەرژەوەندی خۆیان ئەژمارکەن، نمونەی ئەوەی وڵاتانی ڕۆژئاوا بە ئیسرائیلی ئەکەن.
گرنگە کورد بگشتی بە تایبەتی هەرێمی کوردستان لەناوخۆیا یەک و

یەکگرتووبێ و دەست بەناوەڕاستی گوریسەکەوە بگرێ.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٤-٤-١٤ سوید-ستۆکهۆڵم

ئاو سێبەرە.. شیعری فەرهاد کەریم

مرۆڤ هەمیشە پێویستی بە باوەشی ئاوە و دووانەنی سێبەری خۆی
بێ هات و چوون رووبار ئەو شوێنەیە ژیان مەلەی تێدا دەکا
مەراق لە رابردوو و ئێستا مەخێ لە گەل رووبار پیاسە
داهاتوو ئاوەدان بەتاڵیت دەیبا ئاو
مرۆڤی بێ سێبەر رابردووی پێ ئەستێرەیە و داهاتووی شەو
شوێن هەیە بەردی ڕەق دەبارێ
باڵندە ئازادترە لە من
ماسی حەزی بە سەفەر نیە لە گەل تێ
مرۆڤ بێ دارستانیش بدوێ بوونەوەرەکانی نەخۆش دەکەون
گەر دەتەوێ بژیت لە ئاو نزیکبەو نوژکەێ
هەمیشە حەزدەکەم وەک ئاو بێوا سێبەرم
گەر کەوت ڕێنم راستکەمەوەو راستتر بڕۆم تا خوار نەبێ و لار نەبم
هەندجاریش ڕەدەم پێشم کەوێ بێ جوانی خۆم
بەر لەوەی ئیش لە سەرخۆم کەم ئیش لە سەر سێبەرم
گەر لێم ونبوو لە دەرگای ماڵەوە دا
دەترسم بە هاوڕێیەتیم ماندوو لە گەل ئاو بێوا
ماڵەوە تاریک بێ سێبەر نازانم بڕۆم بە ڕێدا
بێ سێبەرەکەم تەنیام و ئاو دەمبا
ڕێشتن لە گەل ئاو خۆشترە لە تەنیایی
ئاو جێت ناهێڵێ
ئاو دەتبا و سێبەرت گەورە
مرۆڤ فێر نەبووە بژیت
سێبەری خۆی نابینێت
تەنیایە و تەنیایی خۆی نا ناسێت

مرۆڤ ماسی و کۆتر و گوێ و دره‌خت و سه‌گ و ئاسمان و ئه‌ستێره و سێبه‌ر نا ناسێت
مرۆڤ خۆشی نا ناسێ و نازانێ مرۆڤه،
مرۆڤ مرۆڤه و سێبه‌ری خۆی نادوێنێ
مرۆڤه مرۆڤ دژه به خۆی
من سێبه‌ری خۆم خۆشده‌وێ وه‌ک ئاو ده‌وا قاچی ناشکێت
من خۆم خۆشده‌وێ وه‌ک ئاو ده‌رم قاچم ناشکێت
ئاو ژیانه وه‌ک ئاو بێ ژیانت ناشکێ و سێبه‌رت ژان ناکا
ڕێشتن وه‌ک ئاو جوانه وه‌ک کۆتر
ڕۆژباش له سێبه‌ره‌که‌ت که
با ئاو وه‌ک کۆتر بفڕێ و
کۆتر وه‌ک ئاو بڕوا

خۆاتگرانی خۆاتی نێبی منداڵان لە ساڵی ٢٠٢٤.. ڕزا شوان

دوو ساڵ جارێک لە (کۆپنهاگن) ی پایتەختی دانیمارک، یان لە پایتەختی وڵاتێکی تر. بە بۆنەی یادی ڕۆژی لەدایکبوونی، کۆڕی نووسەری بواری ئەدەبیاتی منداڵان (هانز کریستیان ئەندەرسین) کە بە (باوکی چیرۆکی ئەفسانەیی بۆ منداڵان) لە جیهاندا ناسراوە. دوو خۆاتی بۆنەرخ، کە بەرزترین خۆاتی نوودوۆتییە لە بواری ئەدەب و کتێبی وێنەیی بۆ منداڵان. کە بۆ (خۆاتی هانز کریستیان ئەندەرسین) یان بۆ (خۆاتی نێبی منداڵان) یان بۆ (خۆاتی نێبی بچووک) یش ناودەبرێت. خۆاتکانیش بریتین لە (دوو مەدالیای زێڕ ـ وێنەی هانز کریستیان ئەندەرسین) یان بەسەرهۆیە، لەگۆ (دوو بەوانامەی دپلۆم) لە ئاهەنگێکی شایستەدا، پێشکەش دەکرێن بە باشترین نووسەری کتێبی منداڵان و بە باشترین هونەرمەندی وێنەکێشی کتێبی منداڵان، کە لە ماوەی دوو ساڵی پێشووتردا، باشترین کتێبی بۆ منداڵان نووسیوە و

وێنەکێشەک کە جوانترین کتێبی وێنەیی بۆ منداڵان کێشاوە و چاپیان کردووە. لە هەر شوێنکی جیهاندابن. کتێبکانیش لە لایەن ڕێکخراوی (ئینجوومەنی نێودەوڵەتی بۆ کتێبی گەنجان) کە کورتکراوەکەی (ئی بی بی وای) یە، ئەوان کتێبکان هەڵدەسەنگێنن و هەڵیاندەبژێرن و لەوانەیە ماوەی ساڵێکی پێبچێت. سەرجەمیش کارەکانی نووسەران و هونەرمەندە کاندیدکراوەکان، بۆ درێژی ژیانیان بۆ منداڵان لەبەرچاودەگرن. تا شایستەی وەرگرتنی ئەو دوو خەڵاتە بن، ئینجا بەیار لەسەر براوەی هەردوو خەڵاتی هانز کریستیان ئەندەرسین دەدەن و ناوی براوەکان ڕادەگەیەنن. لە ساڵی (٢٠٠٩) وە، خەڵاتەکان بە سپۆنسەری کۆمپانیای دورگەی نامی لە کۆریای باشوور دەدرێت. مەبەستیش لە پێشکەشکردنی ئەم خەڵاتانە، ڕێزگرتن و پێزانینە بە ئەو خزمەتە زۆرەی، کە هانز کریستیان ئەندەرسین ــ دانیمارکی، لە بواری ئەدەبیاتی منداڵاندا پێشکەشی کردووە، کە تا ئەمڕۆش منداڵان لە هەموو جیهاندا، چیژێکی زۆر لە خوێندنەوە چیرۆکە ئەفسانەییەکانی وەردەگرن.

(خەڵاتی هانز کریستیان ئەندەرسین) بەناوبانگترین و بەرزترین خەڵاتی نێودەوڵەتییە لە بواری ئەدەب و کتێبی وێنەیی بۆ منداڵاندا. بەنام ئەم خەڵاتە پارەی لەگەڵدا نییە. بۆ یەکەم جار لە ساڵی (١٩٥٦) دا. لە لایەن ئینجوومەنی نێودەوڵەتی بۆ کتێبی گەنجان، لە سویسرا، پێشنارکرا و بەیاریان لەسەر بەخشینی ئەم خەڵاتە دا، بۆ باشترین نووسەری کتێبی منداڵان. یەکەم نووسەری براوەی ئەم خەڵاتەش، خاتوو (ئیلیانور فارگیون) ی بەریتانی یە، لە ساڵی (١٩٥٦) دا ئەم خەڵاتەی بەدەستهێنا. هەر لە لایەن هەمان ئینجوومەنەوە، لە ساڵی (١٩٦٦) وە، بەیار لەسەر بەخشینی ئەم خەڵاتە، بۆ باشترین هونەرمەندی وێنەکێشی کتێبی وێنەیی بۆ منداڵان درا. یەکەم هونەرمەند کە ئەم خەڵاتەی بردەوە، وێنەکێشی سویسری (ئەلویس کاریگیت)ە. لەو ساڵانەوە تا ئێستا، هەر دوو ساڵ جارێک، ئەم دوو خەڵاتە، لە یەک ڕۆژدا دەیانبەخشن، بۆ باشترین نووسەری ئەدەبی منداڵان و بۆ باشترین وێنەکێشی کتێبی وێنەیی بۆ منداڵان، لە هەر شوێنکی جیهاندابن. چونکە وێنە تەواوکەری تەکستی ئەدەبی منداڵانە. زۆر جاریش وێنە زیاتر لە تەکست، سەرنجی منداڵان ڕادەکێشێت و ئاسانتر پەیام و ئامانجی نووسینەکە بە منداڵان دەگەیەنێت.

خەڵاتی ئەمساڵ (٢٠٢٤) ی هانز کریستیان ئەندەرسین، دەدرێن بە

باشترین نووسەری کتێبی منداڵان، بە چیرۆکنووس و ڕۆژمانووسی بەناوبانگی نەماساوی (هاینز جانیش) لە بواری ئەدەبی منداڵان و مەرمنداڵان. خەڵاتی باشترین وێنەکێشی کتێبی وێنەیی منداڵان، دەدرێت بە هونەرمەندی وێنەکێشی بەناوبانگی کەنەدی (سیدنی سمیس). کە لە لایەن لیژنەی شارەزا و تایبەتی ئەنجوومەنی نێودەوڵەتی بە کتێبی گەنجان، کە خاتوو (لیز پاگ) ی سەرۆکی لیژنەی دادوەری خەڵاتی هانز کریستیان ئەندەرسینە بە ساڵی (٢٠٢٤). لە لە ڕۆژی (٨/ نیسان/ ٢٠٢٤) دا، لە کاتی کردنەوەی پێشانگای خولی (٦١) ی کتێبی نیودەوڵەتی بە منداڵان لە پێنیا. لە کۆنگرێیکی ڕۆژنامەوانیدا، ناوی هەردوو براوەی خەڵاتی هانز کریستیان ئەندرسین بە ساڵی (٢٠٢٤)ی ڕاگەیاند. کە نووسەری نەمساوی (هاینز جانیش) و وێنەکێشی کەنەدی (سیدنی سمیس)ە.

لە کاتی کۆنفرانسی (٣٩) یەمی ئەنجوومەنی نێودەوڵەتی بە کتێبی گەنجان، کە لە (١ئاب/ بە/٣٠ ئەیلوول/ ٢٠٢٤) لە شاری (تریستا) لە ئیتاڵیادا دەستپێدەکات. لە ئاهەنگێکی شایستەدا،خەڵاتکان (مەدالیایەکی زێڕ و بەونامەی دپلۆمی ڕێزلینان) پێشکەشدەکرێن بە هەردوو براوەی خەڵاتی هانز کریستیان ئەندرسین.

شایەنی باسە (٥٩) نووسەر و وێنەکێش لە (٣٣) وڵاتانی جیهانەوە بە وەرگرتنی ئەم خەڵاتە، کاندیدکرابوون. (١٠) نووسەر و وێنەکێشیش شارەزای بواری ئەدەب و هونەری منداڵانیش، لە (١٠) دەوڵەتی جیهان، وەک ئەندامی لیژنەی دادوەری بە هەڵسەنگاندن و بیاردان لەسەر باشترین کتێبکانی کاندید هەڵبژێراوکان، بە سەرکایەتی خاتوو (لیز پاگ) سەرکی دەستەی دادوەری، نوێنەرکانیان ئەندامانی ئەم لیژنەیەن. دوای لەکۆبینەوەیەکی چڕ لە کتێبە کاندیدکراوکان، بە زۆرینەی دەنگکانی ئەم لیژنەیە، لە لیستەکی کورتکراوەدا (٦) نووسەر و (٦) وێنەکێشیان لەو (٥٩) نووسەر و وێنەکێشانەیان هەڵبژارد. لە دواییدا لەو لیستە کورتکراوەدا، باشترین نووسەری کتێب و باشترین وێنەکێشی کتێبی وێنەیی بە منداڵانیان هەڵبژارد.

کە نووسەری نەمساوی (هاینز جانیش) و وێنەکێشی کەنەدی (سیدنی سمیس)ە.

پەورکانی هەڵسەنگاندنی بەرهەمکان بە کاندیکردنی باشترینی دوو کتێب، بریتین لە:"کوالیتی جوانکاریی هونەری و ئەدەبی، لەبەرچاوگرتنی کاری تازەگەری و جیاوازی و داهێنەرانەی هەر پاڵەوراوێک، توانای بینینی دیدگای منداڵان و

فراوانکردنی کنجکاویەکانیانی هەبەت. گرنگی بەردەوامی کارکردنی بە منداڵان و بە گەنجان هەبەت. بەخشینی خۆاتەکە بەندە بە تەواوی کارەکانی ئەو نووسەرە و ئەو وێنەکێشەوە لە ماوەی ژیانیاندا، کە خۆاتەکان دەبنەوە".

حەزدەکەین کە ئەوەش بزانن، کە رێکخراوی نەوەوەتی بە کتێبی گەنجان، لە ساڵی (١٩٥٣) دا دامەزرا، کورتەی ناوەکەی (ئی بی بی وای) ە. رێکخراوەکی خەباخشی سوودنەویستە. ئەندامەکانی سەر بە زەربەی وەاتانی جیهانن. ئامانجی ئەم رێکخراوە، لە بەخشینی خۆاتی هانز کریستیان ئەندەرسین. پشتگیری و هاندانی نووسەران و وێنەکێشانی بواری ئەدەبیات و هونەری وێنەکێشانی منداڵانە. بە پێشکەوتن و بە داهێنان لێم دوو بواردا، لە هەموو جیهاندا بە بە جیاوازی.

زەر بە کورتی هەردوو براوەی خۆاتی ئەمساڵی هانز کریستیان ئەندەرسین، بناسن.

هاینز جانیش براوەی خۆاتی نووسەری باشترین کتێب بە منداڵان: (کیندەربۆتچوتور هاینز جانیش) لە ناوەندی ئەدەبیدا بە (هاینز جانیش) خەی ناساندووە. نووسەرێکی بەناوبانگ و گەورەی نەمساویە، لە بواری نووسینی چیرۆک و ڕۆمان بە منداڵان و مەرمنداڵان. چەندین کاری ئەدەبیی چاپکراوی هەیە.

جانیش ڕەنامەنووسێکی کۆن و نوێی رادیۆیە. سەرنووسەری گۆڤارێکی منداڵانە. نووسەری چەندین کتێبی وێنەیی و کتێبی شیعر و شانۆ و سیناریۆیە بە منداڵان.

چەندین پارچە شیعری بە سەمای شانۆیی نووسیوە.

هاینز جانیش، لە زانکۆی ڤینا، بەکالۆریۆسی زمانی ئەڵمانیدا وەرگرتووە.

هاینز جانیش، لە ساڵی (١٩٦٠) لە (بورگنلاند) لە نەمسا لەدایکبووە. کە نزیکە لە سنووری (هەنگاریا) وە. لە ئێستادا لە شاری (ڤینا) ی پایتەختی نەمسا دەژی.

هاینز جانیش هەمیشە جەخت لەسەر ئەو قسەیەی دەکاتەوە، کە بڕیاوە:

"لە ئەدەبدا هیچ شتێک زەر بچووک نییە".

بەپێی قسەی لیژنەی دادوەری بە هەڵسەنگاندن و هەڵبژاردنی کاندیدەکان، هاینز جانیش بە ماموستا کورتە چیرۆک دادەنرێت. بەپێ خەیاڵی خوێنەرانیش، هاینز لە کتێبە کورتە چیرۆکەکانیدا، ماوە بە گوزارشتکردن جەدهەڵەت. بەشێک لە کارەکانی کۆمیدین. بەکو هەندێک جاریش گەمژانە. لە زەر لە

نووسینەکانیشیدا، دەقەکانی سادەن و توخمێکی فەلسەفییان هەیە. نووسینی کتێبەکەی (کەمتر زیاتر) لە لایەن هاینز بە منداڵان، بوو بە خەڵاتگری خەڵاتی هانز کریستان ئەندەرسین، بە باشترین نووسەری کتێبی ئەدەبی بە منداڵان، بە ساڵی (٢٠٢٤). ئەم کتێبەکەی وریانگەڵاو بە سەر چەند زمانێک. لە زۆر شوێنی جیهاندا، بۆتە هەی سەرسامی منداڵان و گەنجان.
هاینز ئارزوویەکی گەورەی بە ئەدەب و نووسین هەیە. بەجگە لە کتێبەکانی، چەند وەرگێڕێکی دەربارەی ئەدەب و داهێنان بە منداڵان و گەورەسااڵان و بە کاری داهێنەرانە، بە هونەرمەندانی گەنجی خاوەن پەداویستییە تایبەتییەکان ئەنجامداوە.
جانیش لە نەمسا و لە دەرەوەی نەمسادا، چەندین خەڵاتی بەرزی بەدەستهێناوە.
سیدنی سمیس براوەی خەڵاتی باشترین کتێبی وێنەیی بە منداڵان:
(سیدنی سمیس) هونەرمەندی وێنەکێشی بەناوبانگی کەنەدییە، لە ساڵی (١٩٨٠) لە گوندی (نەڤا سکەتیا) لە کەنەدا لەدایکبووە. دوای ئەوەی بە ماوەی چەند ساڵێک لە شاری (تەرەنتە) ژیانی بەسەبرد، لە ئێستادا لەگەڵ خێزانەکەیدا گەڵاوتەوە بە زێد و پارێزگاکەی خۆی.
لێژنەی دادوەریی بە هەڵبژاردن، ئاماژەیان بۆکرد کە: کارەکانی سیدنی سمیس، لە گەڵانەوەی بینراوی یان یادەوەرییەکی کورتی موزیکی دەچن. ئەمەش رەنگدانەوەی قسەکەیەتی کە:" گۆگرتن ئەو.. شێوازی مامەڵەکردنیەتی لەگەڵ چیرۆکەکاندا" وا دەردەکەوێت کە تەکنیکی سادە بە گەڵانەوەی چیرۆکەکانی بەکاردەهێنێت. لە راستیشدا ئەمە لە ئەنجامی پراکتیک و ئەزموونێکی چەڵەو هاتوون. کە کەسایەتییەکانی خاکین، بەئام لە راستی و ڕەسەنایەتیدا، هاوسەز و میهرەبانن. بەیەڕەنگەکان بە ئەوە بەکاردەهێنێت، کە سروشت و بەن و دراما بخاتە هەر کتێبێکەوە. هەروەها دەکرێت وتەی (کەمتر زیاتر) بە کارەکانی پراکتیز بکرێت. ئەمەی کوریش دەڵێین: (نەخت و پوخت.. نەک زۆر و بڕ).
چونکە سمیس حەز لە زیادەڕەوییی ناکات. سیدنی سمیس، بەڕاستی هونەرمەندێکی وێنەکێشی بەرزی جیهانی یە. لە ساڵی ٢٠٢٢شدا، بە خەڵاتی هانز کریستیان کاندیدکرا. خەشی چەند کتێبێکی چیرۆکی بە منداڵان نووسیوە و بە وێنە رازاندوونیەتەوە.
تا ئێستا لە کەنەدا و لە ئەمریکادا چەند خەڵاتێکی بەرزی لە بوارەکەیدا بەدەستهێناوە.

ئەمسا (٢٠٢٤) سندنی سمیس، وەک باشترین وێنەکێش کتێبی وێنەیی بە منداڵان، بە وەرگرتنی خەڵاتی هانز کریستیان ئەندەرسین (خەڵاتی نێبڵی منداڵان) هەڵیانبژارد. سیدنی سمیس یەکەم کەسە، کە ئەم خەڵاتەی بەدەستهێنا.

(*) بە نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
دوایی: ٢٠٢٤

سێناتای بەدەنگی.. ستیڤان شەمزینی

بەدەنگی جوانترین جۆری وتنە
دنیام نقومی بەدەنگییە
وشکانم ورتەیان لەوە نایە
ئاوازکانم زاریان بەستراوە
گۆرانییەکانم هەر هەموو کپن
شیعرکانم بەدەنگی دایگرتوون
ڕەشباکانم بە لرفە هەڵدەکەن
تەفانکانم زمانیان گە ناکات
ئەوی لەم کاتدا
بە دەنگی بەرز هاوار ئەکات
کتێبی هەستم و
خەشویستی تەی تەدا نوسراوە
هەموو شتەکم بەدەنگە
خەم پارچەیەکم لە خامشی
دەیشم جانتایەکی شەماڵی سکونە
کاتک تە دەیکەیتەوە
هەموو کشکەڵان پە دەکات
لە بەنی ءەتری خەشویستی

کە نەتوانم بە باڵی خەندەیەک
بە ئاسمانی پڕکەنینەکانتدا بفڕم
توانام نەبێت بە مەمکەوە
بەناو تخوبی پرچەکانتدا ڕێت بم
دڵسۆزانە نەبێت بە دوو چاوی سەوزەوە
لە مەرگی بەهاریی ڕەحت بەوانم
بە حەپەساوی لە ئاسمان رابمێنم و
ئەستێرەی خۆشەویستیم بە نەدزراوەوە
بەدەنگی قژە ڕەنگترین دڕبەینەوە
تا تۆ دڕگای خەونەکانم
بەووداوانا نەکەیت
باڵی شیعرەکانم ناکرێنەوە
تاکوو دەم
بە ڕەحتەوە هەناسەت
شیلەی ماچەکانم
بە لەوتەوە وشک نەبێتەوە
"تای ئەم بەدەنگییە بڕم نادا
بەو خاچی بەدەنگییەوە دامبگرێ
وا دنیام کردە
ئەقیانووسێک لە فرمێسک

وانەی بەدەنگیم
لە قوتابخانەی خۆشەویستیدا خوێند
چیرۆکی بەدەنگیم
لە چاوە شەرمنەکانی تەدا نوسیەوە
شەوە بەدەنگەکانم
لە نەودەی پە گەردەلوولتدا خوێند
نەمامی بەدەنگیم
لە ناو زاری خەمدا ڕواند
تا لە حیکمەتی بەدەنگیم تێنەگەیت
عەشقی منت پە نادزراوەوە
لە پەنجەرەی بەدەنگییەوە
سەمای شێتانەت چاو دەکەم
تەش بە بەدەنگیی

لە توانەوەی من دڵنیت
چاوەڕێی ئەوە ناکەیت
بە وتنی خۆشم ئەوەی
ڕۆژووی بدەنگیم بشکێنم

سکاڵا.. پشکۆ ناکام

..... دوا بەدوای مژدەی یەفەندەم و پێک هێنانی دەوڵەتی کوردی!! خۆشترین مژدە بە کورد ئەوەیە کە بە ئاسانترین شێوە ڕێگای بەهەشتی بە کورت کراوەتەوە و لەسەر دەستی پێنجەم خەلیفەی ئیسلام ئەمڕۆ هەر موسڵمانێکی کورد زمان بە تەنها شەش سەد و پێنجا دۆلار ! بەهەشت مسۆگەر ئەکا و لە شوێنێ شەقی مەحکەمەی ڕۆژی قیامەت نەجاتی ئەبێ و بەبێ سەرگرتن بە یەکلایی کردنەوەی کێسەکەی کە لەوانەیە چەن مانگ یان چەن ساڵێک بخایەنێ ، بە کەینی بەرماڵێک لە مزگەوتی بەهەشت بە تەنها ٦٥٠دۆلار بلیتێکی چوونە بەهەشت مسۆگەر ئەکا و بە ئەوەی زۆرترین موسڵمان لەو نیعمەت و خێرە ئیلاهییە بێ بەش نەبن لەوانەیە حەجمی هەر بەرماڵێک بچووک بکرێتەوە بە نیوەی ئەوەی ئێستا و دووریش نیە هەوە نەدرێ بە دروست کردنی بەرمایی دوو یان سێ قاتی... بەڵام چەن گرفتێک هووە بەووی کەیارانی بلیتەکەی بەهەشت بوونەتەوە کە ئۆگەر چارەسەر نەکرێ دەنگە گشتەکەی بەهەشت واسان نەبێ ، یەکەم گرفت ئەوەیە کە بەچی بلیتی بەهەشت بە " دۆلار " بێ ؟ کە پارەی ووڵاتێکی کافر و مولحید و منافیق و ئەهلی جەهەنەمە ، ئایا ناکرێ بە پارەی ووڵاتێکی ئیسلامی بێ بە نمونە " لیرەی سعودی"کە زۆدی ئایینی ئیسلامە ،و ئایا مامەڵەکردن بە پارەی کافرکانەوە حەرام نیە ؟ .. گرفت یان پرسیارێکی تر ئەوەیە کە وەک ئەمڕۆ لە دونیایا وا باوە کە بلیتی ستانداری سەفەرکردن بە کەسانی ژێر هەژدە ساڵ شتێک هەرزانترە ، جا ئایا ئەو سیستەمە بلیتەکەی بەهەشتیش ئۆگرتەوە !! هەقی خەیشتی بەڕوبەر و موحاسیبەکانی سەفەرکەی مزگەوتی بەهەشت ڕەچاوی ئەم تێبینیە بکەن...جگە لەوەش چ گرەنتیەک هەیە کە بەهەشت فول نابێ و جێی ئەو هەموو خاوەن بلیتی مزگەوتی بەهەشت ئەبەتەوە و لە ئۆگاری نەچوونە ژوورەوەی بەشکیان

زمانەت چیە بە وەرگرتنەوەی پارەکانیان یان هیچ نەبە نیوەی چونکە وەک زانراوە بلیتەکە بە ئەم سەر و ئەوسەر نیە ، تەنیا یەک سەرە واتا بە بەهەشت بە گەڕانەوە و باشترین چارەسەریش بە ئەم گرفتە ئەوە کە بلیتەکە کراوە بە بە بە دەستنیشان کردنی کاتی گەڕانەوە ، ..

سەرنجەکی گرنگ ئەوەیە کە هەموو ئەزانین کە دونیای ئەمڕۆ گەندەڵی و قاچاغچەتی و تەزویر و فڕە و فەرەجەکی زۆری تیایە ، ئایا هیچ کۆمپانیایەک ئەگیرەتە بەر بە ئەوەی ئەهلی جەهەننەم و مافیاکانی بلیتەکە تەزویر نەکەن و خەڵک نەپەنرێنەوە ئەوبەر..!! هەیشە ئەی وایە کە ئەوانەی ڕۆژی قیامەت بە گەرمای هاوین و سەرمای زستان سەریان گرتوە بە دوا بەیار چەن بەوە ڕازی ئەبن کەسێک بە شەش سەد و پەنجا دۆلار و بە بە هیچ مەحکەمە و لێپچینەوەیەک لە جەدوڵی ئەعمالی بە کەمالی ئیسراحەت خەی بکا بە بەهەشتا ، کە ئەڕۆ خەپیشاندان ووە نایات...!!

بە پێی شەرع و ئوسوڵیاتی ئیسلام، ژن " مە " نیوەی کەمڕۆ نیە بەکو نیوەی پیاو" نەر"ە ، لە پرسەی شایەتیی و میراتیا دوو ژن حسابی یەک پیاوی بە ئەکرێ ، ئاخە بلیتەکەی بەهەشتی مزگەوتی بەهەشت ڕۆچاوی ئەمەی تیایە چونکە بە پێی شەرعەکە ئەبە دوو ژن یان مە بە یەک بلیت بچنە بەهەشت ، بەڵام ڕۆنگە لەبەر ئەوەی مەسەلەکە پارەیە گەر بکرایە ژن دووقاتی پیاوی لە ئەسەنرا.!!

گرنگترین پرسیار ئەوەیە کە لە کەم و کوێیی سەفەرەکەی بەهەشت بە سپێنسەری مزگەوتی بەهەشت سکاڵا لە کوردستان یان لە مەحکەمەی فیدڕاڵی تەمار ئەکرێ..؟

پشکە ناکام

یاد نامە.. هەدی گەڵاڵی

پاش دوورکەوتنەوەیەکی مەودا فراوانی من و تە ، هەشتا خەشەویستیم بە تە بە موتوربەکراوی ماوەتەوە..

هەشتا بیرەوەری ساڵانی تەمەنی بەسەرچوومان وەک درەختەکی هەمیشە سەوز لە کەنگەی دەدا ڕۆگی داکوتاوە...

هەشتا ڕۆی ئەڤیندارییمان شوێن پێی تەی پەڕە دیارە لە هەر کوێیەک

لە هەر سوچێکی ئەم دنیایە بیت شەوت دەکەم!!
لە قەد دیواری ژووری دەروونەدا وێنەت هەڵواسراوە و هەموو چرکەساتێک سیمات دەبینم …
کە سێیری ئاوێنەی هاڵەوی ژووری میوان دەکەم ڕوخساری گەش و کوڵمەی ئاڵی ئەوسات بەدی دەکەم و چاوە گەشکانت دەبینم..
خەندەی لەو و ددانی ورد و قژی خاو و گەنای گشت دەبینم…
ئەو ساتانە نێک هەر هەستکانم تانانەت نەست و بە ئاگایشم بە ئاگا دەتەوە و ڕوح و ناخیشت دەبینم…
ئەستاش دەخەشیم بەوە دەدەموە کە تە لە ژێر هەمان ئەو ئاسمانەی کە لەتەوە نزیکم!
نزیکین هەندەی نەوان ڕوح و جەستە ..
نزیکین هەندەی چاو و سەمای بینین…
نزیکین هەندەی ترپەکانی دە و هەناسەمان…، بەڵام گیانە لەگەڵ هەڵکشان و هەڵچونی تەماندا؛
چیرۆک و دیرۆکی هەژانەی عەشقمان لە پەڕاوی یاد و ساڵنامەی خەڵویستیماندا نوسراوەتەوە..
یادگارییکان ، بیرەوەرییکان ، قسە خۆشکان، ناز و عیشوە و تانانەت زویربوونکانیشت لە بیرەوەری یادکانم ئەلبووم و ئەشیف بووەو لە هزر و ئەندێشەم هەڵگیراوە و هەژانەش بە یادی جارانەوە بە چاوی دە سێیری ئەو ئەلبوم و ساڵنامەیە دەکەم کە تەواوی هەژ و مانگ و ساڵانی خەڵویستیمان تێدا تەمار کراوە…!!

هێدی گەڵاڵی

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە وڵاتی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.. مەنسوور جیهانی

ـ چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە هەژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەچوو.

چواره‌مین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" MKFF بۆ سەرکایەتی "کەرەم گەردەن زەری" Kerem Gerdenzeri ئاوازدانەر و گرانیبەژی ناوداری کوردیی دانیشتووی وڵاتی ڕووسیا، بۆ بەرپرسیاریی خاتوو "گولیزەر گەردەن زەری" Gulizer Gerdenzeri – "ئینا تەدژۆڤا" Inna Tedzhoeva، بە مەبەستی ڕێنگدانەوەی فەرهەنگ، مێژوو و پاراستنی شوناسی نەتەوەیی و زمانەوانی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنی ئێم نێتەوە هەسەنە، بۆ نمایشی کۆمەڵێک بەرهەم لە بەشی پێشبڕکێی فیلمە بینەدە سینەماییەکان، بەشی پێشبڕکێی بەشگەفیلم، بەشی پێشبڕکێی کورتە فیلم، بەشی "شەویی سینەمای کوردی"، بەشی "نمایشی باشترین فیلمەکانی ڕووسیا" و پێشانگای کەلتووریی و هونەریی لە ڕۆژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی (سیپتەمبەری) ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

بەرپرسانی چواره‌مین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ"، داوا لە هەموو ئەو فیلمسازانە دەکەن کە فیلمیان سەبارەت بە کورده‌کان و یا بە ناوەڕۆکی کورده‌کان ساز کردووە؛ تاکوو بەرهەمە بینەدە سینەماییەکان، بەشگەفیلم و کورتە فیلمەکانی خۆیان بۆ بەشداری لە بەشی پێشبڕکێی ئەم ڕووداوە سینەماییە لە ڕێگای ماڵپەڕی "فیلم فریوەی" بە ناونیشانی https://filmfreeway.com/MoscowKurdishFilmFestival بنێرن و ڕۆژی ١٠ی حوزەیرانی (ژوئەنی) ٢٠٢٤ دوایین مەهەتی ناردنی بەرهەمەکان دیاریی کراوە.

خەڵاتی "هەتاوی زێڕین" ستایلکی کریستاڵ، بە هەمای هەتاوی زێڕینە و ئەم خەڵاتە گرینگە لە پێنج بەشدا، لەوانە؛ باشترین فیلمی بینەدی سینەمایی، باشترین بەشگەفیلمی بینەد، باشترین کورتە فیلمی چیرۆکی، باشترین بەشگەفیلمی کورت و هەروەها خەڵاتی "هاوبەشی لە سینەمای کوردی"دا بە براوەکان پێشکێش دەکرێت.

بەرپرسانی چواره‌مین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" Moscow لە ڕاگەیەندراوێکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایانگەیاند: "ئەم فێستیڤاڵە، لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوودا بۆتە ڕووداوێکی باوەڕپێکراو و خۆشەویست لە لایەن هەگرانی هونەریی سینەما. بە تایبەت جێگای خۆشحاڵییە کە نە تەنیا کوردانی تاراگە و نیشتەجێی وڵاتی ڕووسیا بوونەتە هەگریی فێستیڤاڵەکە؛ بەڵکوو ساڵی پار، سەرنجی زەریی لە لایەن پیشەگەرانی سینەما و هەروەها بینەرانی ڕووسیاوە بۆلای خۆی ڕاکێشا. و هەر ئەوە گرینگترین تایبەتمەندییە کە ئێمە لە ئێستادا سەرقاڵی ئەنجامدانی کارێکی گرینگ و زۆر پۆیستین. لە سەرەتای

دەستپێکی فێستیڤاڵ، پلانێکمان داشت کە بینەران نە تەنیا لەگەڵ سینەما، بەکوو بە شێوەی گشتیی لەگەڵ فەرهەنگی دەوڵەمەند و جیاوازیی کوردەکان ئاشنا بکەین. لە ساڵی ٢٠٢٣ توانیمان پێشانگایەک لە هونەری هاوچەرخی کوردیی بەڕێوەبەرین و ئەمساڵیش هیواداربن کە ئەم ڕێگایە درێژە پێبدەین و بڕجگە لە سینەما و شێوەکاری، مۆسیقا، هەڵپەڕکێی، ئەدەبیات و تەنانەت خواردنی زۆر خۆشیی کوردەواریش پێشکەش بکەین.”

لە درێژەی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: “ساڵی پار، فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ”، تەرکیزی خستبووە سەر سینەمای ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەو مۆژوو و دابوونەریتە دەوڵەمەندەی کە هەیەتی. ئەمساڵیش بە شێوەی گشتیی تەرکیزمان خستۆتە سەر ئاخاوتن و وتووێژیی نێوان کەلتووریی و هاوکاریی لەگەڵ سینەمای ڕووسیا. کوردەکان یەکێک لە کۆنترین نەتەوەکانی جیهانن، هەر بۆم پێیە مۆژوویەکی دوورودرێژ و فەرهەنگێکی جیاواز و جەراوجەریان هەیە کە هەمووی ئەم تایبەتمەندییە جوانانە لە سینەمای هاوچەرخی کوردیدا خۆی دەرخستووە. فیلمەکانی فێستیڤاڵی کوردی “مۆسکۆ”، بینەرانی خۆی ئاوێتەی جواناسی و بەهێزبوونی فەرهەنگی نەتەوایەتی، دابوونەریت و کەلەپووریی ئایینی و هەروەها دیاردە کۆمەڵایەتیی و کەلتووریی خەڵکانی کورد دەکات کە بەڕاستی خەزێنەی ڕاستەقینەی سینەمای ڕۆژهەڵاتن.”

بۆ زانیاری زیاتر:
www.moscowkff.ru

بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی چوارەمین فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ”.

مۆلەتی دەنگدەران سەبارەت بە ئینفال.. ساڵی ٢٠٠٧

لینکی مۆلەتەکە لە ئەرشیفی دەنگدەران..

حەمە فەریق حەسەن : مادەم باس لە داهێنانە، لەدنیای ئەمڕۆی جیهانگیرییدا هونەرو ئەدەب ((کاڵا))ن. ئەگەر نەبنە کاڵا، کورت و دروست مانای وایە ((بڕیەهان)) لە کوردستان، وەک چۆن بەفڕۆک ڕۆژنامەو ڕووناکبیریی لەدەستەڵات پووچکراون.
شەماڵ عادل سەلیم : ئەنفال ئەوکردەجینۆسایدە بوو کە هەموو هەنگە بنەڕەتیوسەرەکییەکان (زەرد ، سوور، شین) ،هەنگە قەشەنگ و بریسکەدارەکانی لەگەڵ خۆی لوول داو ڕاپێچی ژێرلم و کلووبی شەوانی میسریعەرەبی و ئەشکەنجەخانەکانی بەعسی فاشی کرد.
نیهاد جامی: بۆ ئەوەی ئەو دڕخە ترسناک و هەڕەشە ئامێزە بگەڕێن بۆیستمان بەوەیە ڕۆژنامەگەری کوردی واز لەو ستایشکاریە بێنەت و خوێندنەوەی هەخنەیی ئەنجام بدات دەرگا بۆ بڕچونە جیاوازەکان ئاوەڵا بکات لەروانگەی زانیستەکانی وەکو کۆمەناسی کاریگەری ئەو ڕووداوە لەسەر ئێستای ئێمە دەست نیشان بکات،..
نیگار نادر: ئاوێ کەی ئاو زمانێ سیاسی و ئایدۆلۆژیە بووە کە کورد بەدرۆژایی ئاو نەزدێ سااڵ بۆ ئەنفال دەکاری بردوەو ماماڵەی بکردوە کەدکرێ بەڵێن زمانەکی کول وکورت بووە بۆ ورد بینانێ بکارنەهێناوە..
کاروان کاکە سوور: گەانەوەی ئێمە بۆ ناو مۆژوو زۆر جار گەانەوەیەکی نەستالۆژیانەیە، نەک دیسپۆتیکیانە. گەرانەوەیەکە بڕە لە سۆز و میهرەبانی، بۆیە ناتوانین مۆژوویەکی جیاواز لەو مۆژووە ڕەسمییە بخوێنین. ئەو گەرانەوەیە هەگری جاوەکە، کە هەموو ڕابردوو بە پیرۆز دەبینێت،..
خەلیل کاکەیی..
هێشیاری عەبدولعەزیز پاشماوەکانی قوربانی .. جاوەوانی هاتنەوە لە چارە نووسەوە بۆ دوا جاوەوانی..؟
محەمەدی مشیر یادکی جەرگبڕ و دەسەاتکی ساردوسڕ

هژن :
ئمە ناتوانین ئامانجی ناوند و کسانکی دسز لگە ئامانجی پارتکی سیاسی دا، کە ئم پرسە وك تاکتیك و کارتی فشار بە سر دسلات بە کار دبات، هاوتا بکین.

عەلی نارنی
زمانی ئەدەب زمانی بای هەر میللەت ونەتەوەیەکە بەام لە ئەدەبی ئمەی تایبەت بە ئەنفال ئەو زمانە باایە دابەزیوەتە ئاستی دروشمکی سیاسی وبووەتە زمانی ژمارەو قارەمان وکوزانەوەو ..

مەجید سالح
میدیای ئمە جوغزکی بەرتەسکی ناوچەیئ ئایدلژی بخی دەست نیشانکردوەو نایەوت لی دەرچت. مامەکردنی ئەوانەی لە پشتی ئەو میدیانەون، زر سەرەتایئ بە مەنهەجیانە پەیامک ئاراستە دەکەن وەک ختان ناوتان ناوە تەنیا لە "مەوعزە" ونەسیحەت ورنمایی دەجت..

ئاسعەبدوللەتیف
ئەنفال رژنامەیەکی بە سەرنوسەرە ؟!
ئەنفال لەدەستی حیزبدا خەریکە ئەگەن ، تکایە بیدەنە دەست میدیا!؟

ئەحمەد معین
ئەنفال :
جینسایدی دونە وپیلانی ئەمە

عومەر محەمەد:
دادگای بای تاوانەکان لە سەرەتاوە باش هاتە ناوەو دواتر خراپ مامەەی کرد، خ لایەنی قوربانی هەرئەوە نیە کمەکوژکراوە، کمەکوژی یەککە لە جرەکانی جینسایدە، دادگاکە ئەو ئەرکەشی لەسەرشانە بربار لەجارەنوسی قوربانیەکان بدات...

ئەمیر قادر :
سەرەتا ئەوە بم ئەو فرسەتانەی کە دنە گا بە ئەوەی قوربانیەکان وو بەوو وە استەوخ لەگە تاونابارانداووبەوو ببینەوە لەبەردەم دادگادا یان تریبنکی عادیلانەدا بەدرژایی مژوو زر دانسقەو دەگمەنن،

کەمال ھەئوف: ئەنفال وەک یادەوریی تاڵ لە ئابردوومانداو ئەنفال وەک ترس لەئایندەماندا
مەھاباد قەرەداغی: کاتاستر ڤی ئەنفال ژەھرەوزەی لە کارمای مرۆڤی کورد دا چاند
عومەر جەلال: کوا رووفاتی ئەنفالی ناوچەکانی دی؟ بۆ ئەوەی ئەنفال وەک جینۆساید بناسرێت و ببێتە شوناسێک بۆ بوونی کورد،ئەوە گەورەترین کارەساتە تا ھەنووکە حیزبی کوردی نەیتوانیووە وەک ڕێکخراوی چاک و چەند ڕێکخراوێکی دی ئازاد و ئاکتیڤ بێت لە ناساندن و گەورەکردنەوەی چەمکی ئەنفال،..
خەتاب سابیر: لەرووی یاسایی و ستانداردی نێودەوڵەتییەوە ھێشتا دەبێ بە کەمێک چاوقایمییەوە ئاپەراسێنەکانی ئەنفال بە جینۆساید بناسین یان بناسێنین. ئەگەر وردە سەرنج بدەین، ..
سەردار عەزیز : گومان لەوەدا نیە کە ئەو گرانانەی بە سەر ناوچەی عێراق و سیاسەتی ئەمریکا بەرامبەر بە ناوچەکەدا ھات بۆیەکەم جار لە مێژوودا، تا نووسینی ئەم دێرانە قازانجی لە زیانی بێ کورد زیاتربووە.....

ئەنفال.. قوبادی جەلی زادە

منداڵێک لە ژێر لمی (عەرعەرە) وە ،
بە حاجیەکانی گوت :
من مەمکی دایکم بە دەمی (سەگ) ێکی ڕەشەوە بینی !
من مێخەکبەندی داپیرەم بە دەنووکی (قەل)ێکەوە بینی !
من مەتارەی بابە گەورەم لە ملی درێژی (حوشتر) ێکەوێ بینی !

ھەندرێن دەمەوێ بڵێم، دەبوو مرۆی ھوشیاری کورد لە دەستپێکدا لەوە تێگەیشتبا کە دادگاییەکی لەو جۆرەی کە خودی ئەمریکا وەک نمایشێک لەو دیمۆکراتیی و ئازادییەی لە قوتووکراوی بۆ عێراقی ھێنا بوو بەڵێوەی برد، ...
شاخەوان شێش سەدام لە تاوانی گەلکوژی ئەنفال بەبەری کرا و تاوانەکان بەرامبەر بە گەلی کورد کێتابیان نەھاتووە..

ڕێکپێش عەزیز : ژنی کورد نەک هەر کێشەی ژنانی ئەنفال، بەڵکو هیچ شتێکی نەکردووە لەمەڕ پرسی ژن لە کوردستاندا..
دارا مەحمود : بەداخەوە بارودۆخی نالەباری عێراق ، کەوەک پێمەترسیترین وڵاتی جیهان دەناسرێت، و کێشەو گرفتە ئاڵۆزەکانی وایکردووە، دەزی ئەنفال و دادگاییکردنی سەرانی ژمێی بەعس کەمەنگ بێتەوەو بچێتە ڕیزی خوارەوەی کێشەو ووداوەکان..
شیلان جەبار: تاکو ئێستا زۆرلە هونەرمەندان هەوڵیان داوە بەکاری هونەری چ هونەری شێوە کاری بێت یاخود هونەری شانۆ مۆسیقا،گوزارشت لە کارەساتی ئەنفال بکەن ..
حەمە کاکەڕەش: ئێمە دەبێت بزانین ئەدەبێکمان نییە لە دەرەوەی کاریگەری حیزبە سیاسییەکان بتوانێت بیربکاتەوەو قسەبکات ..
دارا ئارام : ئەگەر ڕەنگ و هێڵەکان بە هێزتر نەبێ لە دەوری وشەکان ئەوا کەمتر نییە لەو دەربڕینانەی کە بە وشە بێ ئەنفال دەردەبڕێت. چونکە ڕەنگ و هێڵەکان زمانێکی جیهانین و مرۆڤ بە هەموو زمانە جیاوازەکانەوە دەتوانن لە مانای ئەنفال تێبگەن..
سمکۆ ئەحمەد : ڕەنگ و فۆرم ڕێگایەکی کورتری هەیە لە وشەکان بێ گەیشتن بە زهن و ئەقڵ..
جەمال مەحموود: ئەنفال ئەو زامە قوواڵەیە کە تا ئێستاش نەک هەر هەوڵی ساڕێژکردنی نەدراوە بەڵکو خۆ بەبڕینیەکانیەوە دەکرێت...

ئەنفال و رەهەندە سۆسیۆلۆجییەکانی
توێژینەوەیەکی تیوری و مەیدانییە
ئامادەکردنی
محەمەد رەئوف عەبدولعەزیز

